

อ องค์กรพัฒนาเอกชน (ONGOs) เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของสังคม โดยไม่มุ่งหวังกำไรหรือผลตอบแทนทางการเงิน วัตถุประสงค์ขององค์กรพัฒนาเอกชน (ONGOs) คือการแก้ไขปัญหาสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การส่งเสริมประชาธิปไตย การส่งเสริมสันติภาพ และการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
 912 ถนนพหลโยธิน แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
 โทร : 0-2378-8300 โทรสาร : 0-2378-8321

ภาพประกอบ: องค์กรพัฒนาเอกชน (ONGOs)

คู่มือการจัดทำโครงการบ้านมั่นคง
: การจัดการองค์กรชุมชนและกลไกเมือง

คู่มือการจัดทำโครงการบ้านมั่นคง : การจัดการองค์ชุมชนและกลไกเมือง

คู่มือการจัดทำโครงการข้ามฝั่ง : การจัดการองค์กรชุมชนและกลไกเมือง

พิมพ์ครั้งที่ 1

ตุลาคม 2552

จำนวนพิมพ์

เลขมาตรฐานหนังสือ

ผู้จัดพิมพ์

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น
เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร 02-378-8300-9
โทรสาร 02-378-8321
www.codi.or.th

รวบรวมและเรียบเรียง

สลิทธิพย์ เชียงทอง
อินทิรา วิทยสมบูรณ์
สมโรจน์ วณิชวัฒน์
โครงการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้
Email : mediaforall.project@gmail.com

ปกและรูปเล่ม

อภิรัฐ วิทยสมบูรณ์
อินทิรา วิทยสมบูรณ์

ภาพประกอบ

ทีชทัศน์ สุวรรณเครือ

พิมพ์ที่

คำนำ

โครงการบ้านมั่นคง เป็นยุทธศาสตร์สำคัญประการหนึ่งของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ที่มีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนคนจนเมืองทั่วประเทศ สร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดิน พัฒนาระบบสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อม ชุมชนและการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจัดการของชุมชน การพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ ทำให้ชาวชุมชนแออัดได้รับการยอมรับจากสาธารณะ การพัฒนาการบริหารจัดการของชุมชน การทำงานร่วมกันหลายฝ่าย การปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยของคนจนและการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน

โครงการบ้านมั่นคงเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2546 เพราะการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยให้แก่คนจนในประเทศไทยยังเป็นเรื่องใหม่ จึงยังไม่เห็นตัวอย่างจากที่ใด ดังนั้นช่วงเริ่มต้นชุมชนนักร้องจึงดำเนินการแบบเรียนไปทำไป ผิดก็แก้กันไป แต่เมื่อเวลาผ่านไปสิ่งที่ทำกลายเป็นบทเรียนและองค์ความรู้สำคัญที่สามารถถ่ายทอดให้แก่ชุมชนใหม่ที่เกิดปัญหาและต้องการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยด้วยโครงการบ้านมั่นคง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้มอบหมายให้โครงการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ ดำเนินโครงการการจัดทำ **“คู่มือการจัดทำโครงการบ้านมั่นคง”** ประกอบด้วยหนังสือ 5 เล่ม ได้แก่ การจัดโครงการชุมชนและกลไกเมือง การบริหารจัดการกองทุน การวางผัง และการออกแบบ การก่อสร้าง และการจัดการที่ดินซึ่งมีเนื้อหาการจัด

การที่ดินทำกินในพื้นที่ชนบทและการจัดการที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เนื้อหาที่ปรากฏในคู่มือทั้ง 5 เล่มนี้เกิดจากการทบทวนและสังเคราะห์ข้อมูล สื่อสิ่งพิมพ์ของสถาบันฯ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาดังกล่าวและจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อดึงประเด็นสำคัญที่เกิดจากประสบการณ์การทำงานของแกนนำชุมชนบ้านมั่นคงและเจ้าหน้าที่นำมาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบเพื่อให้พี่น้องได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการที่อยู่อาศัย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และโครงการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือทั้ง 5 เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ เป็นเครื่องนำทางให้พี่น้องได้เข้าใจและสามารถนำไปใช้ให้เกิดผลต่อไป

โครงการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้
ภายใต้การสนับสนุนของ
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
ตุลาคม 2552

สารบัญ

7 คนจนเมืองกับบ้านมั่นคง

14 องค์การชุมชนและขบวนการองค์กรชุมชนแออัด

48 การขับเคลื่อนระดับกลไกเมือง

87 รู้จัก สอช. “สร้างบ้าน พัฒนาคน
ผนึกพลังคนจนให้ชุมชนเป็นแกนหลัก”

97 ข้อควรรู้/ เคล็ดลับ

106 อ้างอิง

คณาเมือง กับบ้านมั่นคง

“คนจนเมือง” กับบ้านมั่นคง

“คนจนเมือง” คือ กลุ่มคนที่มีรายได้น้อย และขาดโอกาสในการเข้าถึงและครอบครองปัจจัยการผลิต ขาดอำนาจในการต่อรอง คือ กลุ่มคนหนุ่มคนสาวและวัยกลางคนที่เดินทางจากบ้านเข้าสู่เมือง เพื่อหางานทำในเขตเมือง บางคนย้ายเข้าเมืองชั่วคราวยามหมดฤดูทำนา บางคนย้ายเข้าเมืองถาวร ปลูกสร้างบ้านเรือนมีครบครัน ดังนั้นเรื่องราววิถีชีวิตของคนเล็กในเมืองใหญ่จึงเต็มไปด้วยการต่อสู้ การพึ่งพาตนเอง รวมทั้งการพึ่งพากันและกันในหมู่เพื่อนบ้าน เครือญาติ

ทั้งนี้ สำหรับคนเล็กในเมืองใหญ่แล้วพวกเขาเองก็มีความคิดฝันที่อยากจะมีบ้านของตนเอง อยากมีอาชีพ มีงานที่มั่นคงเช่นกัน

หากแต่..ด้วยวิถีชีวิตที่ไม่เคยมั่นคง อาชีพ รายได้ที่ไม่แน่นอน บ้านเรือนอยู่อาศัยที่ไม่รู้จะต้องย้ายออกวันไหน ความไม่มั่นคงในชีวิต กลายเป็นโจทย์ปัญหาสำคัญสำหรับคนเล็กในเมืองใหญ่...

“ทำอย่างไรเราจึงจะมีบ้านเป็นของตัวเอง และทำอย่างไรที่เราจะอยู่ได้อย่างพึ่งพาตนเอง และมั่นคง”

“โครงการบ้านมั่นคง” เป็นโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนคนจนเมืองทั่วประเทศ ภายใต้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ที่เริ่มดำเนินการในปี 2546 จำนวน 10 ชุมชน นำร่อง และยังคงดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยดำเนินการไปแล้วจำนวน 702 โครงการ 1,251 ชุมชน ในพื้นที่เมือง 237 เมือง มีครัวเรือนผู้เดือดร้อนที่อยู่อาศัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 76,792 ครัวเรือน โครงการได้รับการอนุมัติในหลักการจากคณะรัฐมนตรีให้ดำเนินการไปจนถึงปี 2554 จำนวนเป้าหมายประมาณ 200,000 ครัวเรือน

โครงการบ้านมั่นคงมีเป้าหมาย คือ การแก้ปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง สร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดิน พัฒนาสาธารณูปโภค/สิ่งแวดล้อมชุมชนและการพัฒนาที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจัดการของชุมชน การพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ ทำให้ชาวชุมชนแออัดได้รับการยอมรับจากสาธารณะ ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดการจัดระบบข้อมูล/แผนการพัฒนาชุมชนแออัด การพัฒนาการบริหารจัดการของชุมชน การทำงานร่วมกันหลายฝ่าย การปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยของคนจนและการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน

กระบวนการสำคัญของบ้านมั่นคง

มุ่งเน้นให้ผู้อยู่อาศัยมีส่วนร่วมสำคัญในการคิด ตัดสินใจ ลงมือทำอย่างครบกระบวนการซึ่งประกอบด้วย

การรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการปัญหา ระดมคน ก่อเกิดองค์กรชุมชน เกิดการขับเคลื่อนในรูปแบบ และพัฒนายกระดับเป็นขบวนการระดับประเทศ : การจัดการองค์กรชุมชนแออัด และการขับเคลื่อนงานกลไกเมือง และ สอช.

ระดมทุน ระดมใจจัดการร่วมในนามกลุ่มออมทรัพย์ บริหารจัดการกลุ่ม บริหารจัดการทุนจนสามารถดำเนินการจัดทำโครงการบ้านมั่นคงได้ : การจัดการกองทุน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์เคหสถานและกองทุนรวมคนจนเมือง

ดำเนินการจัดหาที่ดิน ทั้งในลักษณะการเจรจาเช่าและจัดซื้อที่ดิน โดยสอดคล้องเป็นไปตามความต้องการของชุมชน : การจัดการที่ดิน

กำหนดรูปแบบผังชุมชน แบบแปลนบ้าน จัดสรรการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเท่าเทียม เป็นธรรมและมีส่วนร่วม : การทำงานของสถาปนิกกับชุมชน (การวางผังและการออกแบบ)

ก่อสร้าง จัดเตรียมวัสดุ จัดหาช่าง การติดตามตรวจสอบ การก่อสร้าง รวมทั้งการจัดการงบประมาณ : การจัดการก่อสร้าง และกระบวนการช่างชุมชน

ในการดำเนินงานระดับชุมชนนี้ กระบวนการข้างต้นเป็นเพียงกรอบและแนวทางในการดำเนินการ หากแต่สาระ รายละเอียด หรือเทคนิควิธีการอื่นๆ นั้น ผู้อยู่อาศัยในแต่ละชุมชนสามารถกำหนด ออกแบบและจัดการเลือกสรร ปรับใช้ได้ตามเงื่อนไขบริบทของพื้นที่ โดยมีการหนุนเสริมจากท้องถิ่น และหน่วยงานพัฒนาในท้องถิ่น

นอกจากนี้ โครงการบ้านมั่นคงยังมีแนวทางสำคัญที่มุ่งหวังให้องค์กรชุมชน รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ในแต่ละเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลของเมือง เพื่อนำไปสู่การวางแผน รวมถึงการจัดการเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน รวมทั้งที่อยู่อาศัยของคนจนทั่วไปในแต่ละเมือง และเกิดกระบวนการทำงานที่มีกลไกการทำงานเชื่อมโยงจากเรื่องที่อยู่อาศัยไปสู่วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการจัดการบูรณาการชีวิตรอบด้าน ทุกมิติ อันเป็นแนวทางของการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่นั่นเอง

หลักการสำคัญบ้านมั่นคง

- 📌 แก้ปัญหาชุมชนแออัดที่มีอยู่เดิม
- 📌 ทำให้เกิดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย
- 📌 เกิดการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภคและสิทธิพื้นฐาน
- 📌 เกิดการปรับปรุงพัฒนาและก่อสร้างที่อยู่ให้เกิดความมั่นคง

/ สวยงาม

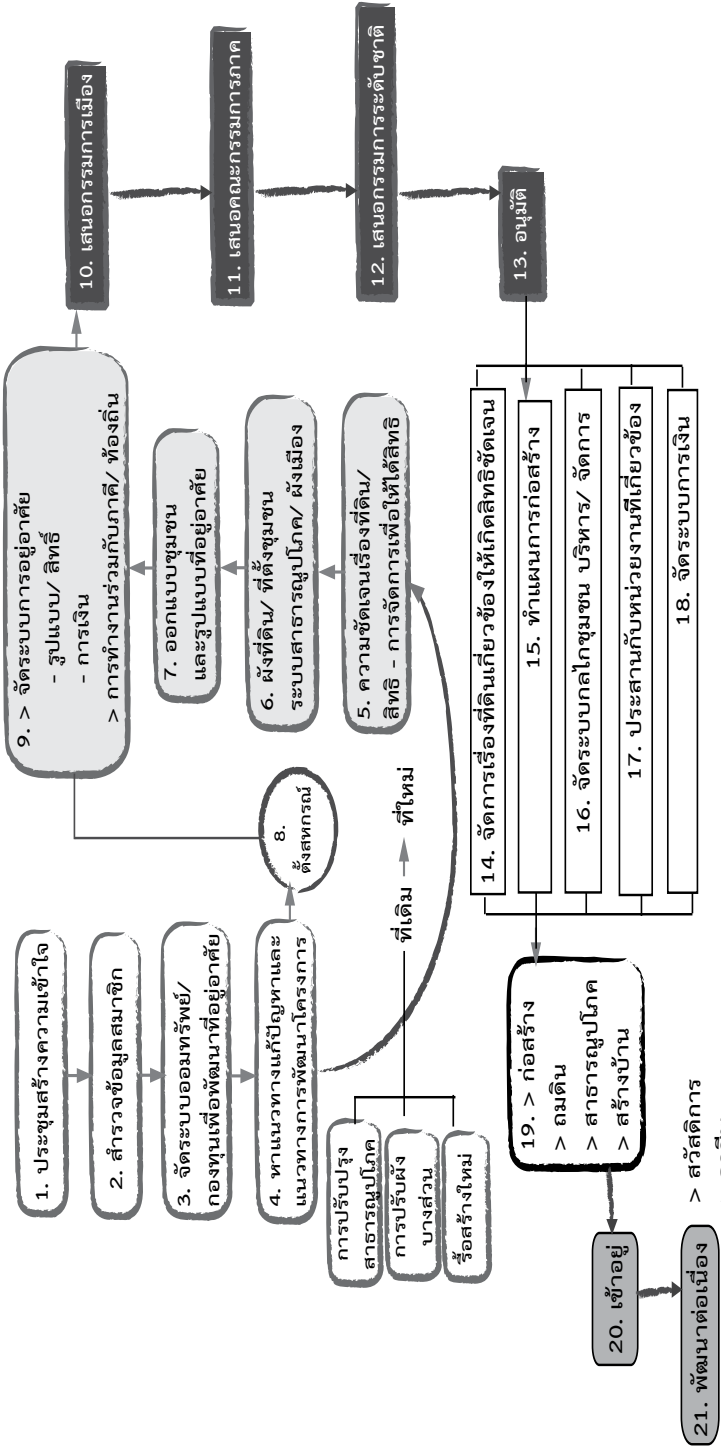
- 📌 ให้มีการเชื่อมโยงกับการพัฒนาความมั่นคงด้านกายภาพ
- 📌 องค์กรผู้อยู่อาศัยในชุมชน/เครือข่ายองค์กรชุมชนในพื้นที่เป็นหลักในการดำเนินงาน โดยการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาในท้องถิ่น
- 📌 เกิดการทำแผนพัฒนาชุมชนและที่อยู่อาศัยอย่างเป็นองค์รวมขึ้นในแต่ละเมือง และเชื่อมโยงกับการพัฒนาด้านอื่นๆ
- 📌 องค์กรส่วนกลางมีหน้าที่ช่วยเหลือ สนับสนุนให้กับองค์กรชุมชนและกลไกร่วมในท้องถิ่น โดยการกระจายงบประมาณให้จัดการกันเอง

กล่าวได้ว่า ช่วงเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา หลายชุมชนผ่านการต่อสู้มาอย่างโชกโชนเพื่อที่จะมีบ้าน ผ่านทั้งสุข ทุกข์ น้ำตา จนมีบ้านได้แล้ว กระบวนการจัดการชุมชนโครงการบ้านมั่นคงก่อเกิดขึ้นจากบทเรียน ประสบการณ์นั้น เป็นเรื่องราว แนวทาง หนทางของคน ที่อยากจะมีบ้านของตนเอง บ้านที่มั่นคง ..มีชีวิตที่มั่นคง และได้รับการยอมรับจากสังคม

ขณะที่ ณ วันนี้ ยังมีอีกหลายชุมชนที่กำลังประสบปัญหา เรื่องที่อยู่อาศัยที่กำลังคล้ำทึดคล้ำทาง อยากริเริ่มที่จะแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนตนเอง ยังมีพี่น้ององค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชน แอ้อดอีกหลายแห่ง ที่ต้องการที่จะมีสิทธิในการจัดการแก้ไขปัญหาด้วยเรื่องที่อยู่อาศัยของตนเองโดยกระบวนการชุมชน

...บ้านมั่นคงคือคำตอบนั้น!!

ขั้นตอนการดำเนินงานบ้านมั่นคง

{ องค์การชุมชน }

และขบวนการองค์กรชุมชนแออัด

“ ท่ามกลางความกว้างขวาง ใหญ่โต
และสลับซับซ้อนของเมืองใหญ่ทุกเมืองในโลก
ล้วนมีหลากหลายชีวิตของผู้คนตัวเล็กๆ แอบอิงอาศัยอยู่
ไม่ว่าจะอยู่ตามซอกหลืบ หรือที่โล่งแจ้งที่เห็นกันชินตา
...หรือบางครั้งอาจจะไม่ทันได้มองเห็นก็ตามที

และไม่ว่าจะมีผู้มองเห็นหรือไม่
หากแต่..คุณค่า ตัวตน และหัวใจจิตหัวใจของคนเล็กๆ เหล่านี้
คือ ส่วนหนึ่งของพลังขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่งของเมือง
เพราะนี่คือพลังการจัดการตนเอง พลังของการดำรงอยู่
ที่ใช้หนึ่งสมอง สองมือ และใจในการจัดการ
พลังของขบวนการองค์กรชุมชน....”

เรื่องของ “เมือง”

เรื่องราวของเมือง เริ่มต้นขึ้นพร้อมๆ กับการพัฒนาประเทศหากจะทำความเข้าใจอย่างจริงจังก็กล่าวได้ว่าเริ่มมาตั้งแต่มีการติดต่อกับชาติตะวันตก และนับตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแพร่กระจายในสังคมโลก ซึ่งสำหรับประเทศไทยเองนั้นก็เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบเศรษฐกิจและสังคมเช่นเดียวกัน ยิ่งเมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่นับจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 จนกระทั่งฉบับปัจจุบันนี้เป็นฉบับที่ 10 นั้น ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาที่นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในสังคม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย การคมนาคมที่สะดวกสบายที่ล้วนเกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า “เมือง” และยิ่งเมืองเจริญมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งพลุกพล่านและเต็มไปด้วยผู้คน ตึกสูง โรงงาน บริษัท ห้างร้านต่างๆ และบ้านเรือนสิ่งปลูกสร้างที่อัดแอเต็มเมือง

“ผู้คุมมาจากไหน เราเข้ามาทำอะไรกันในเมือง”

ถนนหนทาง น้ำไฟ ความทันสมัย ความเจริญต่างๆ ล้วนเป็นสีสันที่ดึงดูดและโดดเด่นของเมือง แต่สิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงแค่ภาพฉากหน้าที่ทำให้เข้าใจไปว่า คนเล็กๆ เหล่านี้เดินทางเข้าเมืองเพื่อปัจจัยข้างต้น...เพราะแท้จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจได้ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนนหนทาง การไฟฟ้า การประปา เขื่อน ระบบชลประทาน เป็นต้น เกิดขึ้นมากมายทั่วประเทศ โรงงานอุตสาหกรรมผุดขึ้นเต็มไปหมดเพื่อรองรับผลผลิตภาคเกษตรที่เพิ่มขึ้นขณะที่ที่ดินแหล่งทำกินก็น้อยลง เพราะคนที่มีมากขึ้น และไม่นานนัก คนที่มีวิถีชีวิตทำการเกษตรก็กลายเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ...ที่ในไม่ช้าก็จำเป็นต้องอพยพเข้าเมือง ไปใช้ชีวิตในเมืองใหญ่..ไกลบ้านเกิด

บางคนเข้าเมืองมาทำงานในโรงงาน บางคนเข้ามาค้าขาย หาบเร่แผงลอย บางคนเป็นลูกจ้างห้างร้าน บริษัท บางคนก็หาเช่ากินค่าบ้างก็หาค่ากินเช่าและจับจองพื้นที่ว่างเปล่าเพื่อปลูกสร้างบ้านอาศัยหลบนอน ดังนั้นบ้านจึงเป็นเพียงที่พักใจแห่งเดียวในเมืองใหญ่ ด้วยสภาพบ้านของคนเล็กคนน้อยที่อัดแอปลูกสร้างกันหนาแน่น หลังคาชนหลังคาเช่นนี้เอง ภาพของชุมชนที่คนทั่วไปรู้สึกถึงจึงเต็มไปด้วยความไร้ระเบียบ ไม่สะอาดตา เป็นภาพที่สังคมมักเรียกว่า “สลัม”

เรื่องของ “ย่าน”

แหล่งชุมชนแออัด หรือ สลัม หรือในบางกรณีเรียกว่า แหล่งเสื่อมโทรม ความหมายของแหล่งเสื่อมโทรม คำๆ นี้เป็นคำซึ่งแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “slum” ที่มีความหมายเกี่ยวกับย่านที่พักอาศัยในเมืองซึ่งประกอบด้วยอาคารเก่าแก่ชำรุดทรุดโทรมมีบริเวณสกปรกรกรุงรัง ประชาชนอยู่กันอย่างแออัด ผิดสุขลักษณะ ต่ำกว่ามาตรฐานอันสมควร ทำให้ไม่ปลอดภัยในด้านสุขภาพและอนามัย

แหล่งชุมชนแออัด มักเป็นที่ดินรกร้างไม่มีการใช้ประโยชน์ และมักอยู่ในพื้นที่สูงชัน ที่น้ำท่วมถึง อยู่ใต้ทางด่วน อยู่ใกล้โรงงานหรือที่ทิ้งขยะ และไม่มีสิทธิในการครอบครองที่ดิน โดยแหล่งชุมชนแออัดมักจะตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมือง ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากแหล่งงานแหล่งอาชีพของคนจนเมือง ที่ส่วนมากจะประกอบอาชีพในภาคการบริการ ค่าขายทิ้งหาบเร่ แผงลอย ฯลฯ ดังนั้น ชีวิตของคนจนเมือง เรื่องบ้าน เรื่องงาน เรื่องปากท้อง เรื่องที่ตั้งชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจแยกจากกันได้

ด้วยเหตุนี้ เมืองที่เติบโตมีความเจริญก้าวหน้า เมืองที่มีสถานะทางเศรษฐกิจดี เมืองที่มีผู้คนมากมาย หลากหลาย ไม่ว่าเมืองใดก็ตาม ในมุมเล็กๆ ของเมืองจะต้องมีแหล่งชุมชนแออัดซ่อนตัวอยู่ มุมของคนเล็กๆ ที่เป็นพื้นเพอย่างหนึ่งของเมือง เป็นแรงงานในภาคบริการของเมือง ที่สำหรับพวกเรานั้น “ชุมชนแออัด” คือ บ้าน...ที่อาจไม่สวยงาม สะอาดตา แต่ก็อุ่นใจ อาจไม่ใหญ่โต ทันสมัยแต่ก็มีฝาไม้ หลังคาที่กันแดด กันฝน อาจไม่มีเฟอร์นิเจอร์อะไรมากมาย แต่ก็อาศัยหลับนอนเอาแรงก่อนต้องออกไปทำงานอย่างขยันขันแข็งในวันใหม่

ขณะที่บ้านคือที่พักกาย พักใจที่สำคัญของคนเล็กในเมืองใหญ่ แต่ก็ต้องยอมรับว่าความแออัดหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้าง บ้านเรือนที่อยู่อาศัย และจำนวนผู้คนที่ยากขึ้น ได้ส่งทำให้แหล่งชุมชน

แอดต่างๆ ต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้าน ทั้งปัญหาน้ำท่วมขังที่นานวันกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ปัญหาขยะล้นชุมชนและรวมทั้งปัญหาสังคม โดยเฉพาะเรื่องสิทธิและโอกาสในการได้รับการดูแลจากราชการโอกาสทางการศึกษาโอกาสในการเข้าถึงการช่วยเหลือดูแล

ภาพความเข้าใจที่ไม่ยอมรับเช่นนี้เองทำให้ผู้คนที่อยู่ในชุมชนแออัดถูกมองว่าเป็นบ่อเกิดของปัญหาสังคมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมต่างๆ และหลายครั้งนำมาสู่การแก้ปัญหาโดยการไล่รื้อ ไล่ที่

พัฒนาการการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย

 ระยะที่ 1 พัฒนาการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยประเทศต่างๆ ในเอเชีย เริ่มขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อประเทศต่างๆ ได้รับเอกราชมีแนวการแก้ไขปัญหา โดยรัฐเป็นหน่วยหลัก ประกอบกับความสำเร็จของการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของประเทศสิงคโปร์ด้วยการสร้างแฟลต ทำให้เกิดการก่อตั้งการเคหะแห่งชาติขึ้นในหลายประเทศในช่วงปลายทศวรรษ 2510 เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ฮองกง ไทย ศรีลังกา ฯลฯ นอกจากนี้บางประเทศ เช่น ปากีสถาน ได้แก้ไขปัญหาดูแลการประกาศให้คนจนมีสิทธิในที่ดินที่ดั่งบ้านเรือนอยู่ หรือในกรณีของอินเดีย ได้มีกฎหมายควบคุมการเช่าที่ดิน ซึ่งถือเป็นช่วงที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการจัดหาที่อยู่อาศัยให้ประชาชน แต่ความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และระบบการจัดการที่ดิน ทำให้การแก้ไขปัญหโดยรัฐในแนวทางนี้ทำได้ในระดับหนึ่ง มีการสร้างแฟลต และสร้างที่อยู่อาศัยสำเร็จรูป เกิดขึ้นจำนวนหนึ่ง

สำหรับประเทศไทยแนวทางการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติในช่วงแรกๆ คล้ายกับสิงคโปร์ แต่ก็ต้องยกเลิก ปรับเปลี่ยนแนวใหม่ ทั้งนี้ เนื่องจากการสร้างแฟลตมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ลงทุนสูงเข้าไม่ถึงคนจน ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและไม่ทันกับปัญหาคนจนในเมืองที่ขยายตัวเร็วกว่า

 ระยะที่ 2 ช่วงปี พ.ศ. 2520 - 2530 หน่วยงานต่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก สหประชาชาติ ได้ผลักดันแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยแทนการสร้างแฟลต ด้วยวิธีปรับปรุงชุมชนในที่เดิม (Slum Upgrading) และการก่อสร้างบางส่วน (Site & service) ด้วยการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคบนที่ดินแปลงว่างหรือสร้างโครงสร้างบางส่วนให้ เช่น หลังคา ท่อน้ำ แล้วให้ผู้อยู่อาศัยต่อเติมหรือก่อสร้างบ้านเอง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวทางแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยของประเทศต่างๆ ในเอเชีย ได้มีการพัฒนาแนวทางปรับปรุงชุมชนในที่เดิมและดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและสาธารณูปโภคพื้นฐานได้อย่างกว้างขวางและมีการยอมรับสถานภาพของชุมชนที่มีอยู่ในระดับหนึ่ง ขณะที่ชุมชนยังมีปัญหาเรื่องความมั่นคงในการอยู่อาศัย ประเทศไทยได้รับแนวทางปรับปรุงชุมชนแออัดมาดำเนินการโดยการเคหะแห่งชาติ ทั้งในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค ด้วยการร่วมมือกับเทศบาลมาตั้งแต่ปี 2522 จนถึงปัจจุบัน

ในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ตลอดถึงช่วงกลางทศวรรษ 2530 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจในเอเชียเริ่มเติบโตอย่างรวดเร็ว ระบบตลาดเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาที่อยู่อาศัยมากขึ้น โดยเฉพาะการขยายตัวของภาคเอกชนซึ่งสามารถเข้าถึงระบบการเงินในตลาด และมีความคล่องตัวในการจัดหาที่ดิน รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอีกทาง

กรณีพื้นที่กรุงเทพฯ ภาคเอกชนมีบทบาทในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยได้ประมาณ 80% ในแต่ละปี อย่างไรก็ตามที่อยู่อาศัยในตลาดยังไม่สามารถสนองความต้องการของคนจนได้ เศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็วประมาณปีละ 10% ส่งผลให้ที่ดินมีราคาแพงและเกิดการไล่ที่รุนแรงมากขึ้น ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเกิดการรวมตัวต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหามาแต่ยังเป็นไปอย่างกระจัดกระจาย

ระยะที่ 3 ในช่วงทศวรรษ 2530 (2530 - 2539) แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนแพร่หลายมากขึ้น ทำให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และจัดการที่อยู่อาศัย โดยมีชุมชนเป็นแกนหลักในการกำหนดความต้องการ รูปแบบที่อยู่อาศัย ผังชุมชนที่สอดคล้องกับความสามารถในการจ่ายและความเป็นอยู่ของชุมชน โดยรัฐสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็น โดยการพัฒนาที่อยู่อาศัยเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ที่ครอบคลุมถึงการพัฒนาด้านอื่นๆ ของชุมชน เช่น การออมทรัพย์ สวัสดิการ ธุรกิจชุมชน

จากองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมานั้น มีส่วนสำคัญต่อการก่อเกิดสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองหรือพชม. ซึ่งในเวลาต่อมา พชม. ได้รวมกับกองทุนพัฒนาชนบท และจัดตั้งเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนหรือพอช.

การพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยชุมชนเข้มแข็ง : “องค์กรชุมชนแออัด”

ในปี 2535 นายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน ได้อนุมัติกองทุน 1,250 ล้านบาทในการดำเนินโครงการพัฒนาคนจนในเมือง พร้อมตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง(พชม.) ขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระ ภายใต้การเคหะแห่งชาติ

สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง(พชม.)นั้นมีบทบาทช่วยแก้ไขปัญหาของคนจนเมืองที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้และสร้างแนวทางใหม่ที่ใช้ระบบเงินแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนจน จนเกิดรูปแบบกระบวนการแก้ไขปัญหาคือเชื่อมโยงกันเป็นระบบ เกิดการพัฒนาก่อรูปขององค์กรชุมชนในพื้นที่ต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มสวัสดิการ กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ โดย พชม. ได้ให้การสนับสนุนสินเชื่อที่อยู่อาศัยแก่องค์กรชุมชนในโครงการต่างๆ ได้แก่ การปรับปรุงที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิม การซื้อที่ดินเดิมแล้วก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ การซื้อที่ดินใหม่ที่ชุมชนเลือกและมาก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ร่วมกัน และการก่อสร้างบ้านใหม่บนที่ดินเช่าหรือเช่าซื้อจากหน่วยงานรัฐอื่นๆ จนเกิดภาพขององค์กรชุมชนที่ขับเคลื่อนงานเรื่องที่อยู่อาศัย และได้ก่อให้เกิดความรู้ในเรื่องรูปแบบการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย

7 รูปแบบ คือ

- ✎ การสร้างแฟลต/ คอนโดมิเนียม (Flat/ Condominium)
- ✎ การปรับปรุงสาธารณูปโภคในที่ดินเดิม (Slum Upgrading)
- ✎ การจัดปรับผังที่ดิน (Slum Reblocking)
- ✎ การประสานประโยชน์การใช้ที่ดิน/ การแบ่งปันที่ดิน (Land Sharing)
- ✎ การก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่เดิม (Reconstruction)
- ✎ การรื้อย้ายและสร้างชุมชนใหม่ในที่ใหม่ (Relocation)
- ✎ รูปแบบการพัฒนาชุมชนเป็นแกน (Community Based-Housing)

องค์กรชุมชน คืออะไร และมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ??

สำหรับพี่น้องชุมชน มองว่า “องค์กรชุมชน” คือ การรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ต่างคนต่างอยู่ แต่มารวมกันบนฐานปัญหาร่วมกัน ก่อเกิดการค้นหา คิดค้นวิธีการในการแก้ไข และจัดการ โดยในการรวมตัวกันนั้นต้องมีกระบวนการจัดการให้ผู้คน หรือสมาชิกนั้นๆ อยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและมีส่วนร่วม เกิดความตระหนักร่วม ยึดเหนี่ยวร่วม และรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ ดำเนินไปได้อย่างลุล่วง

บทบาทหน้าที่

มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการจัดการตนเอง โดยเป็นความต้องการของชาวบ้านที่อยากจะลุกขึ้นมาทำงาน ลุกขึ้นมาจัดการตนเอง เป็นกระบวนการทำงานของชาวบ้าน เรื่องวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะพื้นที่ ดังนั้นในการแก้ไขจัดการจึงต้องเกิดจากฐานชุมชน ไม่ได้เกิดจากกลไกของรัฐมาทำให้ การจัดการใดๆ ที่เกี่ยวพันกับชีวิตจึงต้องมีชุมชนเป็นแกนหลัก มีชาวบ้านเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น

เราจะจัดตั้งองค์กรชุมชนได้อย่างไร เริ่มตั้งแต่ตรงไหน??

เริ่มจากฐานปัญหา :

อะไรคือปัญหาร่วมกัน *ค้นหาให้เจอ!!*

ต้องมีแกนนำริเริ่ม :

หากไม่มีใครก้าวนำ การริเริ่มก็จะเกิดขึ้นยาก ต้องมีสักคน สองคน สามคนหรือมากกว่านั้นที่อยากจะเปลี่ยนแปลง อยากจะแก้ปัญหา *จงลุกออกมา และเริ่มต้นลงมือทำ*

ขยายแนวคิด ค้นหาวิธีการแก้ไข :

สร้างความเข้าใจให้แพร่หลาย ให้ทุกคนเข้าถึงข้อมูลร่วมกัน เห็นร่วมกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความตื่นตัวที่อยากจะแก้ไขปัญหา

อะไรคือต้นทุนของเรา?? :

มองสิ่งต่างๆ ในชุมชน สิ่งดีๆ ย่อมมีอยู่ จากคนเพียงน้อยนิด ต้องขยับขยาย สร้างแนวร่วม ใครที่จะเป็นพลัง ใครที่จะร่วมเดินไปด้วยกัน สร้างการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มจักสาน ฯลฯ และกลุ่มเหล่านี้จะเป็นฐานสำหรับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน

รวมคน ระดมกำลัง ระดมสมอง :

การรวมกันจะทำให้เราได้คุยกันมากขึ้น เมื่อคุยกันมากขึ้น เจอกันบ่อยขึ้นก็จะขยับไปสู่การสร้างดีๆ ไม่ยากนัก *หลายห้วย่อมดีกว่าห้วยเดียว รวมกันเราอยู่ดีที่สดุ!!*

“องค์กรชุมชน” ประกอบด้วย

✎ กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ที่มีการรวมตัว มีกิจกรรมเคลื่อนไหว มีสมาชิกเข้าร่วม

✎ คณะทำงาน หรือคณะกรรมการองค์กรชุมชน

✎ คณะทำงานกลุ่มย่อย หรือคณะกรรมการกลุ่ม คณะกรรมการโซน

✎ สมาชิก : ที่มีส่วนร่วม

“แกนนำ” มาจากไหน

1. ผู้นำธรรมชาติ

คนที่อยากทำงานเพราะอยากจะทำ อยากจะเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่ทำเพราะหน้าที่

คนที่ทำงานด้วยจิตวิญญาณ : คนที่ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ตัวเอง ชอบช่วยเหลือคนอื่น แล้วตัวเองมีความสุข

ผู้เดือดร้อน : คนที่ทำงานด้วยความเดือดร้อน คนเหล่านี้จะอดทน และต่อสู้กับปัญหาไม่ย่อท้อ เพราะเป็นปัญหาของตัวเอง

2. ผู้นำทางการ

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน กรรมการชุมชน อสม. อปพร. (ผู้นำที่หน่วยงานรัฐตั้งเป็นหลัก)

แกนนำที่ดีไม่ควรเป็นคนที่ทำงานตามหน้าที่ เพราะคนเช่นนี้เวลาทำงานก็ทำไปตามหน้าที่ ตามบทบาท และเมื่อเจอปัญหาก็จะหยุดทำขาดความกระตือรือร้น

และ “เขา” เข้าใจอย่างไร??

- คนที่ยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น
- ไม่ยึดมั่นถือมั่น “อย่าคิดว่าทุกอย่างที่เราคิดถูก”
- ซื่อสัตย์ โปร่งใส ยอมรับการตรวจสอบ
- ออดทน ออดกลั้น ใจเย็น
- รู้จักผ่อนหนักเป็นเบา อะลุ่มอล่วย
- ใจกว้าง เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม

วิธีการแบ่งกลุ่มย่อย

กายภาพ : พิจารณาจากพื้นที่ คนที่บ้านอยู่ใกล้เคียงกันก็จะอยู่กลุ่มเดียวกัน โดยใช้พื้นที่เป็นหลักในการแบ่ง

อาชีพ : พิจารณาจากอาชีพของผู้อยู่อาศัยเป็นหลัก เช่น ใครมีอาชีพค้าขาย ช่างเสริมสวย ช่างเย็บผ้า รับซักรีด จะจัดให้อยู่ด้านหน้า ใกล้ถนน อาชีพแม่ค้าพ่อค้าที่ต้องกลับดึก ออกแต่เช้าตรู่ ให้อยู่โซนด้านหลัง เป็นต้น

เครือข่ายตี ความสัมพันธ์ : พิจารณาจากความสัมพันธ์ เครือข่ายตี
พี่น้อง ความสนิทสนม

1. คณะกรรมการโซน หรือคณะ
กรรมการกลุ่มต่างๆ นั้นจะได้มาจาก
สมาชิกในกลุ่มย่อย ซึ่งการจัดการนั้น
ก็จะเป็นกระบวนการที่แต่ละกลุ่ม
ย่อยหรือโซนดำเนินการเอง

2. ต้องวิเคราะห์คนได้ว่า ใครบ้างที่จะไปช่วยขยายงานต่อได้ ใคร
บ้างที่เป็นที่เชื่อถือ สนิทสนมกับคนในชุมชนมาก สามารถเป็น
หัวเรี่ยวหัวแรงทำงานในกลุ่มได้ และชักชวนกลุ่มคนเช่นนี้เข้ามา
ทำงานเป็นหัวหน้าโซน หัวหน้ากลุ่ม

แล้ว “องค์กรชุมชน”

มีกระบวนการทำงานอย่างไรบ้าง??

“คลุกวงใน”

ในการเริ่มต้นแรกๆ คงยากที่ใครสักคนจะเชื่อในสิ่งที่เราพูด สถานการณ์ก่อนที่จะจัดตั้งกลุ่มสักกลุ่ม แน่แน่นอนว่าชาวบ้าน ย่อมไม่มั่นใจ ไม่เปิดใจ

ดังนั้นแกนนำจะมุ่งเพียงสั่งการให้ชาวบ้านทำสิ่งนั้นสิ่งนี้บอกให้เข้าใจ และเชื่อว่าจะเกิดสิ่งนั้นสิ่งนี้ไม่ได้

สิ่งสำคัญคือ แกนนำต้องทำงานโดยใช้การลงคลุกวงใน ลงพูดคุยทำความเข้าใจกับกลุ่มย่อย ไม่ต้องคุยกันด้วยเรื่องยากๆ แต่คุยกันด้วยเรื่องง่ายๆ อย่างเรื่องวิถีชีวิตของเราเอง “ลูกโตขึ้นจะเป็นอย่างไร ขยะส่งกลิ่นเหม็นมากจะแก้ไขอย่างไร” ฯลฯ

เน้นการคุยกลุ่มเล็กๆ ไม่ใช่กลุ่มใหญ่ๆ เพราะข้อดีในการคุยกลุ่มเล็กๆ นั้น หากมีความเห็นที่ไม่ลงรอยกัน การสื่อสาร การจัดการย่อมจัดการแก้ไขและทำความเข้าใจได้ง่ายกว่า

เน้นทำงานจากเล็กขยายไปใหญ่ ดีกว่าทำใหญ่แล้วเหลือ นิดเดียว คลุกวงในสำเร็จแน่!!

“เริ่มแรกในชุมชน

อาจเริ่มจากเล็กไปใหญ่ก็ได้”

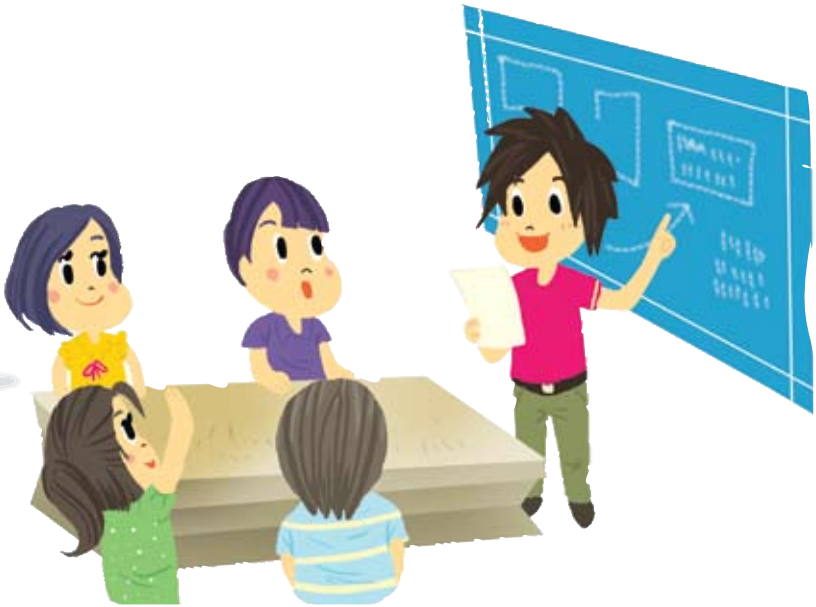
การพูดเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้คนยอมรับอย่างทั่วถึงได้ การเข้ามามีส่วนร่วมก็เช่นเดียวกัน คนจะเข้าร่วมหากเขาเห็นรูปธรรม หรือตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริง เห็นประโยชน์ที่ได้รับจริง เราต้องสร้างรูปธรรม มีตัวอย่างให้เขาดู

แล้วใครล่ะจะสร้างรูปธรรมนั้น?

คำตอบ คือ สมาชิกกลุ่มเล็กๆ นั้นแหละ

คนจำนวนน้อยนิดที่เราเริ่มต้นพูดคุยด้วย สมาชิกกลุ่มเล็กๆ ที่เข้าใจและตระหนักถึงปัญหาร่วมกันและพร้อมจะเดินนำร่องอย่างริรอ..จลงมือสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น อยากเปลี่ยนบ้านก็เริ่มเก็บเงินและสร้างบ้าน พอรูปธรรมมี บ้านสร้างเสร็จ...ความสำเร็จนั้นจะทำให้มีคนอยากเข้ามาร่วมด้วย

จำไว้ว่าความสำเร็จเล็กๆสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้!!

“สร้างวงจรการเรียนรู้ ...ต่อเนื่องและส่งต่อ”

เมื่อมีคนอยากเข้ามาช่วยด้วย เราต้องสร้างการเรียนรู้ให้แก่พวกเขา ...สมาชิกหรือครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จ คือพื้นที่เรียนรู้สำคัญ การสร้างการเรียนรู้ที่ดีไม่ใช่การบอกให้เข้าใจ หรือไม่ใช่การพึ่งจากคนคนเดียว

หากแต่...เราต้องสร้างวงจรการเรียนรู้ร่วมกันสำหรับชุมชน ความรู้จากจุดหนึ่งถึงมือทำแล้ว ต้องทำต่อเนื่อง สม่่าเสมอ และเมื่อทำแล้วต้องมีการส่งต่อ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้เรียนรู้ เพราะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ระหว่างกันย่อมสร้างความรู้ใหม่ มุมมองใหม่ๆ เสมอ

แกนนำแถวสอง แถวสามก็ล้วนเกิดจากกระบวนการเช่นนี้แหละ!!

“หลายหัวดีกว่าหัวเดียว

หลายแรงดีกว่าแรงเดียว”

ต้องให้ความสำคัญกับคนทุกคน สมาชิกต้องมีส่วนร่วม มีบทบาท *“คุณค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน”* เราต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงศักยภาพ แสดงความสามารถ ทุกความคิดเห็นคือพลังสำคัญของการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเรื่องเล็กน้อยหรือใหญ่โต

ดังนั้นการตัดสินใจ หรือการทำงานใดๆ ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคน งานไม่ควรกองที่คนเดียว ควรกระจายงาน กระจายบทบาทหน้าที่ สร้างการมีส่วนร่วม เพราะการได้ทำงานย่อมทำให้คนมองเห็นคุณค่า และศักยภาพของตนเอง สร้างคนด้วยผลงาน และหลายหัวเหล่านี้จะเป็นเรียวแรงสำคัญในการสอบคนกันเองในกลุ่ม ในชุมชน

จำไว้ว่า...ความเข้มแข็งขององค์กรไม่ได้อยู่ที่กรรมการหรือประธาน หากแต่เป็นสมาชิกที่จะได้ร่วมกันกำหนดการเปลี่ยนแปลง เมื่อมีสมาชิกที่เข้มแข็ง..ก็เท่ากับการมีรากฐานที่มั่นคง องค์กรชุมชนที่ก่อเกิดจากการรวมตัวของสมาชิกย่อมเข้มแข็งตามไปด้วย

“ฐานล่างเป็นตัวตั้ง ภาคิต้องเดินคือเพื่อนร่วมทาง”

จำไว้ว่า...ไม่ว่าจะเป็นภาคิต หรือต้องเดินนั้น หน่วยงานเหล่านี้เป็นเพียงเพื่อนร่วมทาง ที่มาช่วยหนุนเสริม เติมเต็มในส่วนที่เราขาด มีวันร่วมทางก็ย่อมมีวันแยกทาง การหวังพึ่งส่วนสนับสนุนภายนอกอย่างเดียวไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง หรือควรทำ

พุทธองค์ กล่าวว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” จงจำไว้ ดังนั้น เราต้องทำตัวเองให้เข้มแข็ง จับมือกับเพื่อนองค์กรชุมชนอื่นๆ ให้เหนียวแน่น หากมีฐานที่เข้มแข็งจะไปต่อยอดอะไรก็ทำได้ง่าย ภาคิต้องเดินจะเข้ามาหนุนเสริมก็ง่ายขึ้น

เมื่อเราเข้มแข็งจริง เป็นของแท้ ทนแดด ทนฝน แม้จะเกิดปัญหาก็ก่อนวิกฤตปัญหาไปได้ดี ตรงกันข้ามหากเราเป็นของเทียม ไม่เข้มแข็งจริง พึ่งตนเองไม่ได้ ..ไม่ช้าไม่นานเผชิญปัญหา เจอแดด เจอฝนก็จะหยุดเติบโตและสลายตัวในที่สุด

“รักษาและสัมพันธ์กับท้องถิ่น
ในระดับที่เหมาะสม”

ทำงาน สร้างความร่วมมือไม่ร่วมมือกับท้องถิ่นอย่าง
สมดุล และเหมาะสม เพื่อทำให้การทำงานขับเคลื่อน
ไปได้อย่างราบรื่น

การสร้างเสารหลัก [จุดยึดเหนี่ยวร่วม]

 ชุมชนดั้งเดิม : เริ่มจากตั้งเงื่อนไขกตึกาของหมู่บ้าน กตึกาจะเป็นจุดหลอมชุมชนให้รวมกัน โดยมีแกนนำเป็นกำลังสำคัญที่ต้องสร้างศรัทธาให้ชาวบ้านยึดมั่นได้ ดังนั้นแกนนำต้องสามารถตรวจสอบได้ โปร่งใส ซื่อสัตย์

 ชุมชนดั้งเดิม: วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่ดำเนินสืบมาหรือรากเหง้าประเพณีที่เป็นต้นทุนสำคัญ โดยมีผู้นำธรรมชาติ ปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำ และพระ เป็นกำลังในการขับเคลื่อน ดึงต้นทุนดี ๆ มาใช้

เครื่องมือในการเชื่อมโยงกัน

 เสียงตามสาย บอกเล่าข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เท่าทันและรอบด้าน

 หนังสือแจ้ง เพื่อให้เกิดการกระจายข่าวสาร หรือวาระต่างๆ ให้รับรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเข้าร่วมอย่างทั่วถึง

 การประชุม เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยน และแสดงความคิดเห็น รู้จักและเรียนรู้กันมากขึ้น

ปัจจัยสำคัญของการทำงาน องค์กรชุมชน

ปัจจัยภายใน

(1) ด้านผู้นำชุมชน

มีผู้นำเสียสละทำงานโปร่งใส
มีความสามารถ มีบารมี เป็นที่เคารพ
นับถือของชาวบ้าน พิสูจน์ตัวเองด้วย
การอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วน
รวมมาอย่างยาวนาน

คณะกรรมการองค์กรทำงาน
ร่วมกันด้วยความสามัคคี มีจิตสำนึก
รับผิดชอบและช่วยงานกันอย่างเสมอ
ต้นเสมอปลาย

มีการเรียนรู้และ
พัฒนาทักษะความสามารถ
ในการทำงานตลอดเวลา

(2) ด้านสมาชิก

สมาชิกมีความเข้าใจและ
เห็นประโยชน์ที่แท้จริงจะได้รับ

มีการเข้าร่วมกิจกรรม
อย่างสม่ำเสมอ

มีการติดตามข้อมูลข่าวสาร
ของโครงการและชุมชน

มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และ
รักษาพันธสัญญาที่ตกลงกันได้

(3) ด้านพลังกลุ่ม

มีการบริหารจัดการที่โปร่งใส

มีความร่วมมือและช่วยเหลือ เห็นอกเห็นใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันในการร่วมงานและแก้ปัญหา

มีกฎกติกาของกลุ่มที่สมาชิกสร้างขึ้นอย่างเป็นธรรมและปฏิบัติตามอย่างเสมอภาคทั้งกรรมการและสมาชิก

ต้องให้การตัดสินใจเกิดจากชาวบ้านเอง ด้วยข้อมูลที่เท่ากันและบนฐานของผลประโยชน์ร่วมกันที่ชัดเจน

ปัจจัยภายนอก

🌳 การสนับสนุนที่สำคัญ คือ การให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้าน (เน้นปัญญามากกว่าวัตถุ)

🌳 การสนับสนุนงบประมาณต้องเตรียมความพร้อมให้ชาวบ้านมั่นใจและมีความสามารถพอ (ไม่โยนให้แบบรวกๆ หรือหวังงบประมาณไว้จนเกินไป)

🌳 ต้องจริงจังและติดตามสนับสนุนให้กำลังใจชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ

🌳 คำนึงถึงประโยชน์สุขของชาวบ้านเพื่อส่วนรวมไม่ใช่เพื่อตนเองหรือหน่วยงานของตนเอง

🌳 ดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอย่างแท้จริง(เน้นเนื้อหามากกว่ารูปแบบ เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ)

🌳 ต้องสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในฐานะเจ้าภาพร่วมกัน (เหมือนงานผ้าป่าสามัคคี ไม่ต้องเกี่ยวกัน มีอะไรนัดอะไรก็แสดงออกมา ไม่กักหรือจ้องเอาเปรียบหุ้)

หัวใจสำคัญขององค์กรชุมชน

“ฐานปัญหา” คือ หัวใจขององค์กรชุมชน

...อย่าลืมว่าปัญหาของเราคืออะไร

...อะไรคือเป้าหมายที่มุ่งจะเดินไป ต้องมีความชัดเจน

เพราะการรวมกันเป็นองค์กรชุมชนนั้นคือการรวมของผู้คน
สมาชิกที่มีความเข้าใจร่วมกัน ตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน อยากจะ
สร้างและเห็นการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน หากเป้าไม่ชัดเจนการเดินไปก็ไม่
ต่างจากคนตาบอดคลำช้าง

“สมาชิก”

คนมากใช้ว่าจะดีเสมอไป จำไว้ว่า...องค์กรชุมชนเติบโตได้ด้วย
ความเข้าใจปัญหาและการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก ของผู้ที่เข้า
มามีส่วนร่วม การหาสมาชิกเข้ามาจำนวนมากไม่ใช่คำตอบของการ
ขับเคลื่อน เพราะหากจำนวนมากแต่ขาดความเข้าใจ การแก้ไขหรือ
ทิศทางที่จะเดินไปย่อมไม่เกิด กลับกันแม้ว่าจะมีสมาชิกเพียงน้อยนิด
แต่สมาชิกเหล่านั้นเป็นสมาชิกที่เข้าใจปัญหา เข้ามามีส่วนร่วมสม่า
เสมอ..พลังจากจุดเล็กๆ เช่นนี้ กลับมันคง แข็งแรงและมีศักยภาพใน
การขยายวงได้อย่างกว้างขวาง ทัวถึงมากกว่า อย่าลืมสำคัญมากคือ
ต้องมี “ใจ” ...เพราะการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องระเบิดจากข้างใน

“กระบวนการเรียนรู้”

หมั่นสร้างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ...อย่าหยุดที่จะเรียนรู้ โลกเปลี่ยนทุกวัน สถานการณ์สังคมก็เปลี่ยนสม่ำเสมอเช่นเดียวกัน ดังนั้นแม้ว่าจะประสบความสำเร็จแล้ว ก็ยังต้องหมั่นเรียนรู้ ลองผิด ลองถูกอยู่เสมอเปิดมุมมองความคิดรับสิ่งใหม่ๆ ให้เท่าทันโลกเพราะ นอกจากเราจะสร้างให้การเปลี่ยนแปลงใดๆ ขึ้นแล้ว สิ่งสำคัญที่สุด คือ เรากำลังสร้างคนที่เข้มแข็งขึ้นด้วยเช่นกัน

..ใช้เพียงบ้านที่ต้องมั่นคง คนในบ้านเองก็ต้องมั่นคง เข้มแข็ง ด้วย..อย่าลืม!!

“ตัดสินใจร่วม ไม่รวมศูนย์”

กระบวนการชุมชนนั้นควรกระจายบทบาทหน้าที่ สร้างการมีส่วนร่วม ดังนั้นในการทำงานควรใช้กระบวนการในการตัดสินใจร่วม ของสมาชิกทั้งในระดับชุมชน เมือง หรือจังหวัด

การจัดตั้งเครือข่ายองค์กรชุมชน ระดับเมือง โดยการขับเคลื่อนจาก เครือข่ายชุมชนเข้มแข็งภาค

🌳 จัดทีมคนทำงานเบื้องต้นที่สนใจ เสียสละและอยากจะทำ
ปัญหา จัดให้ทีมจากผู้ประสบปัญหาเหล่านั้นมาหารือกัน

🌳 สำรวจ ค้นหาข้อมูล ชุมชน แกนนำ ประเด็นงาน ประเด็น
ปัญหา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

🌳 แกนนำในพื้นที่ พูดคุย วิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่จากข้อมูล
ที่สำรวจค้นหามาได้ และกำหนดขั้นตอนการทำงานต่อไป

🌳 ประสานแกนนำทุกชุมชน หรือเริ่มต้นจากแกนนำชุมชนผู้
เดือดร้อนและอยากจะทำพัฒนาชุมชนในทุกเรื่องก็จะดีมาก แต่อาจจะ
เริ่มต้นที่ประเด็นที่อยู่อาศัย มาร่วมกันพูดคุยวิเคราะห์เรื่องชุมชน คน
ปัญหานำไปสู่การกำหนดแผนงาน

🌳 เป้าหมายร่วมที่จะต้องการไปถึงสุดท้าย เช่น การเปลี่ยนแปลง
ทางโครงสร้างท้องถิ่นและสังคม

🌳 เนื่องานร่วม หรืองานสำคัญตามลำดับ ที่จะทำหรือต้อง
แก้ไข

🌳 แนวทาง / ทิศทาง

🌳 จัดบทบาทของแกนนำตามความสามารถและกระจายทั่ว
พื้นที่โดยเป็นการทำงานตามเนื่องาน

🌳 วางแผนการทำงานของเครือข่าย เนื่องาน วัตถุประสงค์ของ
งาน วิธีการ/ขั้นตอน ผลสำเร็จ คุณภาพ ปริมาณ กลุ่มคน ชุมชน
ที่จะทำงานด้วย ระยะเวลางบประมาณผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม
เช่น ออมทรัพย์ สวัสดิการ ฟังเก่า ใหม่ อื่นๆ

🌳 ศึกษาดูงานในพื้นที่รูปธรรมเครือข่ายเมือง

- 🌱 ลงปฏิบัติการในพื้นที่ตามแผนที่วางร่วมกันตามลำดับที่ 4
- 🌱 ประชุมพูดคุยกันเป็นประจำ เพื่อเสริมหนุน พัฒนา ติดตาม ประสานงานคลี่คลายความขัดแย้ง สร้างความสามัคคี สรุบทบทวน และปรับปรุงการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย

ข้อควรระวัง

- 🌱 อย่าเอาแต่ประชุม จงทดลองทำอย่างซื่อสัตย์ และควรมีแผนปฏิบัติการในพื้นที่
- 🌱 การทำกิจกรรมต้องคำนึงถึงการช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาส และทำอย่างต่อเนื่อง
- 🌱 ขั้นตอนการทำงานไม่สามารถประสบผลได้ในครั้งเดียว อาจจะทำซ้ำๆ หลายครั้ง เพราะแต่ละพื้นที่นั้นไม่เหมือนกัน แต่เป้าหมายสุดท้าย คือ ต้องถึงจุดสำเร็จ
- 🌱 ประสานแกนนำหรือเพื่อนชุมชนลงช่วยเติมเต็ม
- 🌱 กิจกรรมทุกกิจกรรมที่ลงมือทำ สอดคล้องและสามารถเชื่อมโยงกับเป้าหมายที่วางไว้
- 🌱 เชื่อมโยงสนับสนุนจากเครือข่ายระดับเมือง จังหวัด กลุ่มจังหวัด ภาค (กรณีที่เกี่ยวข้อง)
- 🌱 ประสานความร่วมมือจากภาคีท้องถิ่น (กรณีที่เกี่ยวข้อง)
- 🌱 สรุบทบทวน สอบทาน ติดตาม ระดับชุมชนเมือง จังหวัด ภาค (กรณีที่เกี่ยวข้อง)

การตระหนักและรับรู้ปัญหา
 เข้าถึงข้อมูลชุมชนร่วมกันนั้น
 นับว่าเป็นจุดสำคัญในการ
 เข้าถึงหัวใจของชาวบ้าน หัวใจที่
 ต้องการจะเปลี่ยนแปลงตัวเอง
 อยากเห็นความเปลี่ยนแปลงของ
 ชุมชนที่ริเริ่มลงมือด้วยสองมือ

ของตัวเอง และภายใต้ความเปลี่ยนแปลงนั้นก็มิได้เกิดขึ้นในลักษณะ
 ตัวใครตัวมัน ไม่ใช่การโตเดี่ยว หากแต่เป็นการเติบโตและก้าวไปรวม
 กัน การอยู่ร่วมกันที่มากกว่าการเอาเงินมาอมเพื่ออยู่ร่วมกันได้บ้าน
 แล้วยกต่างคนต่างอยู่ แต่เป็นการอยู่ร่วมกันที่เอาใจมาลงหุ้น เอาแรง
 มาร่วมทำ แบ่งทุกข์และปันสุขร่วมกัน

ขบวนการองค์กรชุมชนแออัด

เมื่อการแก้ไขปัญหาก่อเกิดขึ้น องค์กรชุมชนส่วนต่างๆ กลุ่มที่กระจัดกระจายหรือเกาะกันในรูปแบบเครือข่ายบ้าง กลุ่มหรือสหกรณ์บ้างนั้นก็เกิดภาพของการรวมตัวกันเป็นขบวนการมากขึ้น

หากถามว่า “ทำไมต้องเป็นขบวนการองค์กรชุมชน?”

คำตอบอาจอุปมาเปรียบได้กับไม้ไฟ

เพราะไฟเพียงลำเดียนั้นไม่แข็งแรง ไม่มีพลังมากนัก

แต่หากรวมกันหลายลำ หลายกอย่อมแข็งแรงและมีพลังมากกว่า

“ก่อนนี้ชุมชนเวลาโดนไล่ที่ก็ต่อสู้กับปัญหาอย่างโดดเดี่ยว เราจะเรียกร้องอะไรที่ก็ยากลำบาก สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ต้องคิดค้นหาที่จะสร้างพลัง เราต้องการเครื่องมือที่จะรวมใจ เพื่อที่จะแก้ปัญหาของเราเอง ดังนั้นเราจึงต้องหากิจกรรมเอากิจกรรมเป็นตัวเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น เกิดกลุ่มออมทรัพย์ พี่น้องในชุมชน พี่น้องในข่าย พี่น้องสมาชิกก็ได้พบปะเจอกันทุกเดือน ได้มาคุยกันแลกเปลี่ยนปัญหา จากแค่ในชุมชนเราเองต่อสู่เฉพาะชุมชนเราเอง เราก็พบว่า ที่อื่นๆ ก็มีปัญหาเหมือนกัน เผลอกับการต่อสู้ไม่ต่างจากเราก็เกิดการเชื่อมโยงกันเกาะกันเป็นเครือข่ายที่เริ่มต้นจากเครือข่ายเฉพาะเรื่อง เช่น เครือข่ายคลอง เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ที่ต่อมาเครือข่ายเหล่านี้ก็รวมกันและทำงานในภาพที่ใหญ่ขึ้นหลายๆ องค์กรชุมชนเกิดเป็นขบวนการองค์กรชุมชน”

กระบวนการเตรียมตัวในการทำงาน ของขบวนการองค์กรชุมชน

 สำรวจ รวบรวม และจัดระบบข้อมูล (ทั้งภายในและภายนอกองค์กร หน่วยงานต่างๆ)

 สำรวจคนทำงาน/ครอบครัวผู้เดือดร้อน ข้อมูลพื้นฐาน และความต้องการ

 สำรวจที่ดิน ขนาดที่ดิน ผังเมือง แผนที่ทางอากาศ ที่ตั้งชุมชน ขอบเขตที่ดินทั้งเก่าและใหม่ที่มี (อยู่ในพื้นที่แก้ไขปัญหา และศึกษาระเบียบของเจ้าของที่ดิน)

 การรวมกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชน ให้มีเป้าหมาย ทิศทาง แผนการดำเนินงานร่วมกัน

 สร้างความเข้าใจ กระตุ้นให้เห็นความสำคัญให้เกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง

 ชุมชนจัดบทบาทการทำงาน / การแบ่งกลุ่มย่อย เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วม

 การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย

 ตั้งคณะกรรมการชุมชน ร่วมกับ หน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาคีในเมือง (คณะกรรมการเมือง)

 จัดทำผังเก่า / ผังใหม่ / ออกแบบระบบสาธารณูปโภค / ออกแบบบ้าน และจัดผังเมืองร่วมกับท้องถิ่น

 วิเคราะห์แยกประเภทผู้เดือดร้อน/การพิจารณาและรับรองสิทธิ (รายชื่อผู้รับผลประโยชน์)

 เตรียมเอกสารเพื่อเสนอโครงการในการขอใช้ที่ดิน (แต่ละประเภทของที่ดิน)

 การดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ (นิติบุคคล) เพื่อทำสัญญาเช่า

การขับเคลื่อนองค์กรชุมชน

ชุมชนพัฒนากระบวนการทำงานกระบวนการต่อสู้ขับเคลื่อนมาถึงขั้นที่ชุมชนนั้นสามารถเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชนได้เอง ตั้งแต่การสำรวจข้อมูลการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับที่ดิน ข้อมูลปัญหาของชุมชน การจัดทำแผนการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย จากการทำเฉพาะชุมชนก็ขยายมาสู่การจัดการพร้อมกันเป็นโครงการขนาดใหญ่ (package) เพื่อให้ทันกับปริมาณปัญหา แทนการแก้ไขทีละโครงการหรือทีละชุมชนเช่นที่ผ่านมา

แนวทางนี้จะทำให้เครือข่ายชุมชนกับท้องถิ่นสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อย่างกว้างขวางทั้งเมืองโดยใช้เวลาและงบประมาณไม่มากและฝ่ายเมืองหรือท้องถิ่นเองก็สามารถจัดการเมืองและทรัพยากรโดยเฉพาะที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

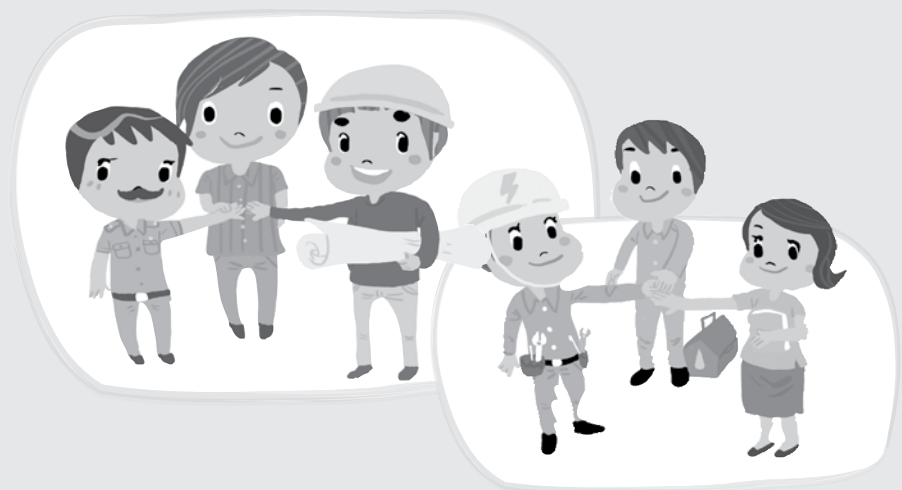
และที่สำคัญคือ นี่เป็นกระบวนการการแก้ไขปัญหที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน สภาพสังคมและวิถีการดำเนินชีวิต และเป็นการจัดการที่อยู่อาศัยของคนจนและชุมชนที่พัฒนามาสู่การเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมือง

ข้อดีของการพัฒนาแบบใหม่ ที่ชุมชนเข้มแข็ง

- ชาวบ้าน/ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบ
- มีการพัฒนาที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่และ
การพัฒนาที่อยู่อาศัยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา
ชุมชนที่เชื่อมโยงช่วยเหลือกันไปสู่อื่น ๆ ทั้งออมทรัพย์
สวัสดิการ อาชีพ ฯลฯ
- ชุมชนได้เลือกที่ตัวเอง
- ชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการเกี่ยวกับ
รูปแบบ ก่อสร้าง จัดการการเงิน สามารถกำหนดแปลน
วัสดุก่อสร้าง ฯลฯ ที่อยู่อาศัย ที่สอดคล้องกับความสามารถ
ในการจ่ายและการจัดการของชุมชน

{ การขับเคลื่อน }

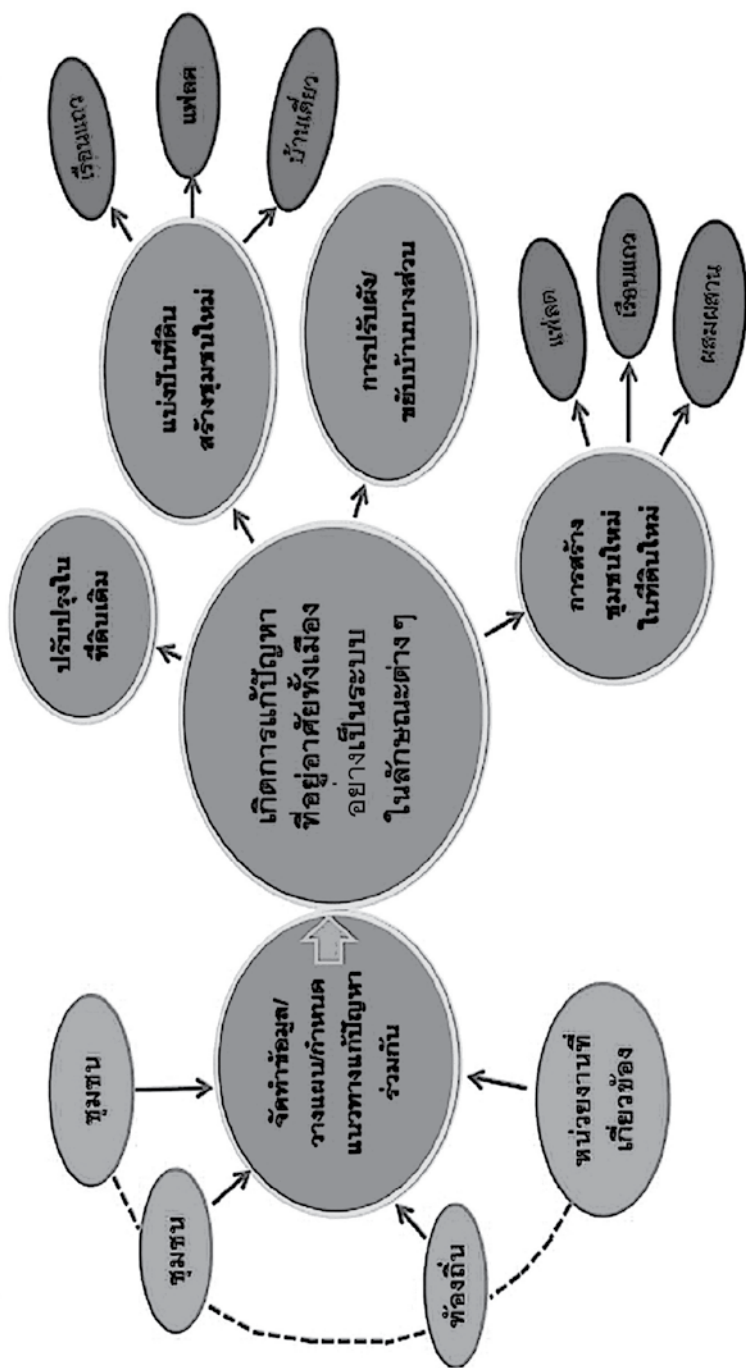
ระดับกลไกเมือง

การวางแผนการแก้ไขปัญหาอย่าง อย่างเป็ระบบะเบียบทั้งเมือง [CITIES WITHOUT SLUMS]

พอช. ได้ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นในระดับเมืองอย่าง
ใกล้ชิด เช่น เทศบาล ชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่นและหน่วยงาน
ระดับจังหวัด เพื่อให้เกิดกระบวนการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาอย่าง
เป็นระบบต่อเนื่อง ครอบคลุมชุมชนแออัดทั้งเมือง โดยมีการสำรวจ
ข้อมูลชุมชนร่วมกันทั้งเมืองการวิเคราะห์วางแผนเพื่อแก้ปัญหการ
เจรจาเรื่องที่ดิน / แก้ปัญหาไฟไหม้ไล่ที่ และสนับสนุนการพัฒนา
แก้ไขปัญหาของชุมชนในหลายจังหวัด / เมือง ได้จัดตั้งคณะทำงาน
ร่วมในระดับจังหวัดและเมือง เทศบาลหลายแห่งได้วางนโยบายการ
แก้ปัญหาของชุมชนแออัดร่วมกันทั้งเมือง ตามแนวทางโครงการ
บ้านมั่นคงและบรรจุแผนโครงการบ้านมั่นคงไว้ในแผนระดับจังหวัด
/เทศบาล โดยจัดงบประมาณสมทบในโครงการ เช่น เทศบาลนคร
อุดรธานี เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลเมืองสุรินทร์ เทศบาล
เมืองชุมแพ เทศบาลเมืองจันทบุรี เทศบาลเมืองนาสาร จังหวัด
สุราษฎร์ธานี องค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดภูเก็ต เป็นต้น

กระบวนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั้งเมือง

ผู้จัดกับ “การขับเคลื่อนกลไกเมือง”

 เป็นการสร้างและยกระดับชุมชน คนจนเมืองตามขบวนการของบ้านมั่นคงโดยมีรูปธรรมการเปลี่ยนแปลงอย่างบ้านมั่นคงที่ชุมชนลงมือจัดการเอง

 จากรูปธรรมความสำเร็จต่างๆ ทำให้ชุมชน คนจนเมือง มีสถานภาพ และฐานะทางสังคมที่ได้รับการยอมรับ มีที่อยู่ที่ยืนทางสังคมก่อเกิดเวทีการขยายผล ที่ทำให้เกิดการร่วมมือเชื่อมร้อยเครือข่าย เชื่อมร้อยหน่วยงาน เชื่อมกับท้องถิ่น ก่อเกิดพลังในการทำงานในระดับที่สูงขึ้น

 เกิดการขยับจากเรื่องบ้าน สู่กระบวนการวางแผนร่วมกันเพื่อจัดการเมืองทั้งระบบ อย่างรอบด้าน ..เราไม่ได้ทำแค่เรื่องบ้านเท่านั้น ..แต่เราจะร่วมกันวางแผนจัดการทั้งชีวิต!!

การแก้ไขปัญหากังเมือง : เหตุผลและความจำเป็น

 ชุมชนสามารถกำหนดรูปแบบการแก้ปัญหาได้หลากหลาย เช่น สามารถแก้ไขทั้งที่เดิมและที่ใหม่ได้ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ คือ เหตุผลท้องถิ่น ผู้อยู่ และความคุ้มค่า

 ใช้ปริมาณเป็นพลังในการต่อรองกับหน่วยงานรัฐ เช่น กรมที่ดิน กรมธนารักษ์ รวมถึงสามารถผลักดันสู่ระดับนโยบายได้

 เชื่อมโยงสู่การสร้างเครือข่ายชาวบ้านโดยใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือ

 เป็นการเติมเต็มกันระหว่างช่องว่างของชุมชนและท้องถิ่น

 เกิดความต่อเนื่องในการแก้ปัญหาและการดำเนินงานอย่างเป็น “พลวัตร”

 การแก้ไขปัญหามุมชนไม่สามารถแก้ไขได้ ถ้าทำเพียงชุมชนเดียวจะไม่มีเพื่อนในการร่วมต่อสู้ต้องรวมกลุ่มกันและพัฒนาทั้งเมือง

 ภาคิกรรมการเมืองต้องประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทุกด้านและหลากหลาย เพื่อรองรับการแก้ไขปัญหามืองทั้งระบบไม่เฉพาะจุดใดจุดหนึ่ง

 การแก้ไขปัญหามืองจะทำให้คนในชุมชนรวมพลัง ร่วมแรงร่วมใจในการแก้ปัญหาทั้งหมดการทำงานวางอยู่บนแนวคิดการได้ประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

 การพัฒนาท้องถิ่นควรมองให้เป็นระบบและมองระยะยาวไม่ควรมองเป็นบุคคล

เป้าหมายสำคัญของขบวนเมือง

เป้าหมายทางสังคม

มุ่งสร้างทุนทางสังคมโดยอาศัยการพัฒนาการเรียนรู้ จัดสวัสดิการชุมชน การพัฒนาคนรุ่นใหม่และศูนย์เรียนรู้ชุมชน

เป้าหมายทางเศรษฐกิจ

มุ่งพัฒนาศักยภาพในระดับครัวเรือนเพื่อเพิ่มรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย

เป้าหมายในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม

การสร้างเมืองภาคพลเมือง บนฐานความร่วมมือหลายฝ่าย

ขบวนภาคประชาชน

ขบวนเมือง

ขบวนความร่วมมือเมืองกับชนบท

กระบวนการ

ประชุมชุมชนที่มีปัญหาทั้งหมด

สำรวจข้อมูล

จัดระดับความสำคัญของปัญหาเมือง

วางแผนการแก้ปัญหาตามลำดับความเร่งด่วนของปัญหา

จัดบทบาทของคณะกรรมการเมืองโดยเอาปัญหาเป็นตัวตั้ง

แล้ววางบทบาทที่สอดคล้องกับปัญหา

 เอาปัญหาทั้งหมดเสนอกับนายกเทศบาล เพื่อเข้าสู่สภาแล้วนำไปสู่การแก้ปัญหา ตัวอย่างเช่น ใช้คลองในการแก้ไขปัญหาลแล้วเชื่อมโยงสู่การแก้ปัญหาทั้งระบบ

ทำไมต้องมีคณะกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมือง

ต้องยอมรับว่า ที่ผ่านมากกระบวนการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยในระดับชุมชนนั้น กว่าแต่ละแห่งจะต่อสู้ จะประสบผลสำเร็จต้องผ่านร้อนหนาวมากมาย เชนอุปสรรคต่างๆ ทั้งความเข้าใจของหน่วยงานราชการท้องถิ่น ขั้นตอนกฎหมายที่เป็นเงื่อนไขบังคับรอบด้าน

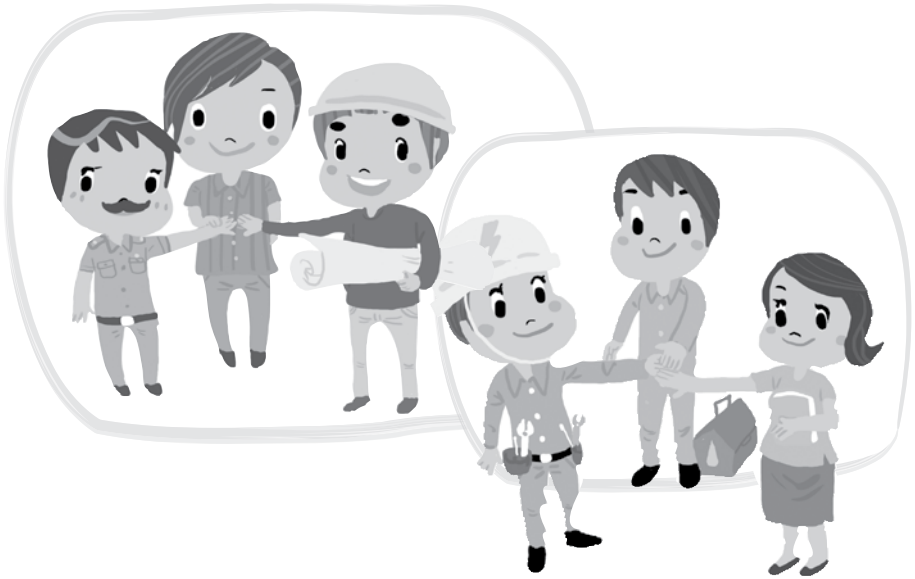
ดังนั้น เมื่อชุมชนหนึ่งประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหारेื่องที่อยู่อาศัย ความรู้จากความสำเร็จ หรือประสบการณ์นั้นๆ จึงเป็นบทเรียนและองค์ความรู้สำคัญสำหรับพี่น้องในขบวนองค์กรชุมชนแออัดที่ควรจะต้องมีการส่งต่อ บอกเล่าเพื่อช่วยเหลือกันและกัน โดยรูปแบบการช่วยเหลือ ส่งต่อความรู้ระหว่างกันที่เกิดขึ้น ใช้เพียงการเรียนรู้จากเอกสาร ข้อมูลต่างๆ หากแต่รวมถึงการร่วมแก้ปัญห่าทั้งเมือง ทั้งท้องถิ่น ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของหน่วยงานท้องถิ่นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมแก้ไขปัญห่าของผู้อยู่อาศัยในเมืองหรือท้องถิ่นนั้นๆ การเชื่อมโยงการทำงานในรูปคณะกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมืองจึงเกิดขึ้น

โดยเป็นกระบวนการแก้ไขปัญห่าที่ให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญห่าที่อยู่อาศัยทั้งเมืองแทนที่การเข้าไประดับดำเนินการแก้ไขเป็นรายชุมชน รายโครงการ เน้นสร้างการมีส่วนร่วมของคนในเมืองให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห่าอย่างเป็นระบบร่วมกัน ด้วยเหตุนี้จึงมีการตั้งคณะกรรมการเมืองเพื่อเป็นแกน

หลักในการดำเนินการ โดยการแก้ไขปัญหาเมืองอย่างเป็นระบบ และเป็นกลไกการทำงานพัฒนาร่วมกันของเมือง/เขตพื้นที่นั้นๆ

ทั้งนี้ ตั้งแต่เดือนกันยายนพ.ศ.2551 ได้มีการอนุมัติโครงการบ้านมั่นคงไปแล้วใน 237 เมือง/เขต มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมือง/เขตแล้ว 139 เมือง/เขต คณะกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัยเมือง/เขตที่มีการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน 89 เมือง/เขต

คณะกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมือง หรือคณะกรรมการเมือง

เป็นรูปแบบกระบวนการทำงานที่มีโครงสร้างการทำงานชัดเจน มีภาคี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน การดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และขยับไปสู่เรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นกระบวนการขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาทั้งเมือง

รูปแบบการก่อรูปของคณะกรรมการเมือง

1. เห็นเป้าหมายร่วมกันใครพร้อมก็เริ่มก่อนจนเกิดการจัดตั้งกลไกการทำงานในลักษณะ อันขึ้นอยู่กับขนาดและพื้นที่ในการขับเคลื่อนงาน เช่น เขต(กรุงเทพฯ) เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร

 เครือข่ายชาวบ้านพร้อม โดยเป็นเครือข่ายชาวบ้านที่ทำงานแก้ไขปัญหาเรื่องอื่นร่วมกันมาก่อนแล้ว ชักชวนหน่วยงานมาทำงานร่วมกัน แล้วตั้งเป็นคณะกรรมการเมือง เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ขยับไปสู่การพัฒนากระบวนการเมือง หรือเครือข่ายของอุบล จากองค์กรชาวบ้านไปสู่กระบวนการเมือง

 หน่วยงานท้องถิ่นพร้อมจึงตั้ง โดยเริ่มจากชาวบ้านในชุมชนไปสู่กระบวนการพัฒนาเมือง เชิญหน่วยงานต่างๆ มาทำงานร่วมกัน เช่น กรณีเทศบาลชุมแพ มีการจัดตั้งให้มีระบบตัวแทน

 หน่วยงานภาคี หน่วยงานกลางพร้อม เช่น มหาวิทยาลัยพร้อมก่อน เมื่อเข้าไปทำงานในชุมชน แล้วประสานหน่วยงานต่างๆ มาทำงานร่วมกันจนเกิดเป็นคณะกรรมการเมือง

2.เน้นความสมดุลเป็นที่ตั้ง ในความร่วมมือไม่ร่วมมือ การทำงานนั้น เน้นการจัดการที่สมดุล ไม่ว่าจะ เป็นฝ่ายไหนพร้อมก่อนก็ตาม เมื่อเกิดการพัฒนามาจนก่อรูปคณะกรรมการเมืองแล้ว ควรจัดวางสัดส่วนที่ทำให้เกิดความสมดุลในการทำงาน ไม่มากและน้อยเกินไป เพราะกลไกเมืองนั้นเปรียบเสมือนเวทีการทำงานที่ยกระดับชุมชนที่จะร่วมทำงานกับหน่วยงานท้องถิ่นในระดับการมองที่เท่ากัน ร่วมกันคิดไม่ใช่บอกให้ทำ ขณะเดียวกันนั้น ชุมชนเองก็ไม่ใช่เข้มแข็งเกินจนกดดันท้องถิ่น..การทำงานต้องเน้นความสมดุล

3.ต้องมีการวิเคราะห์บทบาทและการเชื่อมโยงการทำงาน ในการเข้าร่วมในคณะกรรมการเมือง ควรมีการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่การทำงานของผู้คนที่จะเข้ามาเป็นคณะกรรมการด้วย เพื่อที่จะทำให้การขับเคลื่อนงานระดับกลไกเมืองขับเคลื่อนไปได้อย่างไม่ติดขัด **และที่สำคัญคณะกรรมการเมืองใช้เพียงคณะกรรมการ แต่คณะกรรมการเมืองคือทีมทำงาน ทีมปฏิบัติ ที่ต้องลงมือทำลงพื้นที่ทำงานเพื่อให้เป้าหมายที่วางไว้สำเร็จไปได้ตามแผนร่วมของเมือง**

รูปแบบดังกล่าวสามารถปรับเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ได้ตามเงื่อนไขความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

..อย่าลืมว่าแต่ละพื้นที่นั้นมีเงื่อนไข ปัจจัยที่ต่างกัน!!

กระบวนการก่อรูปคณะกรรมการเมือง

ฐานปัญหาชัดเจน มีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน

ก่อนที่จะมีการก่อตั้งกันเป็นกลไกเมืองหรือมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเมืองอย่างเป็นทางการนั้น ในส่วนของชุมชนเองจะต้องมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่ทำงานร่วมกันมาก่อนโดยอาจจะเริ่มจากบางเรื่องแล้วขยายไปสู่เรื่องอื่น เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเริ่มต้นทำงานจากงานด้านสิ่งแวดล้อม เก็บขยะ ดูแลน้ำเสียในคลอง จนคิดที่ขยับมาแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ฯลฯ

ประสานทำงานร่วมกับเขต/ ท้องถิ่น

การทำงานของเครือข่ายนั้นต้องมีการประสานงานและทำงานร่วมกับเขตหรือท้องถิ่น สร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่องจนทำให้ท้องถิ่นเกิดการยอมรับ โดยวิธีการในการสร้างการยอมรับนั้นอาจทำได้

- หมั่นเข้าพบ ชี้แจงทำความเข้าใจ
- เปิดเวทีในการหารือ แลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างต่อเนื่อง
- อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือมีคนเป็นตัวเชื่อมโยงให้ เช่น เจ้าหน้าที่ หัวหน้าหน่วยงานข้าราชการในท้องถิ่น หรือ คนทำงานในอบต. ที่จะพาเข้าพบได้
- ประสานผ่านหน่วยงานที่เข้ามาช่วยต่อเชื่อมโยงให้ เช่น พมจ. พอช.
- หากกลไกเมืองไม่เกิด ไม่สามารถขยับได้ แล้วมีช่องทางกลไกระดับจังหวัดก็สามารถขับเคลื่อนได้เลย

คณะกรรมการเมือง ประกอบด้วย

ผู้แทนของชุมชน หรือเครือข่าย หรือขบวนการองค์กรชุมชน
ในเมือง หรือท้องถิ่นนั้นๆ (คณะกรรมการองค์กรชุมชน)

ผู้อำนวยการสำนักงานเขต (เมือง) หรือนายกเทศมนตรี

เทศบาล /เขต(ฝ่ายต่างๆ ในเทศบาล/เขต เช่น ฝ่ายสวัสดิการ
สังคม/พัฒนาชุมชน กองช่าง ฝ่ายโยธา ฯลฯ) เช่น หัวหน้าฝ่ายพัฒนา
ชุมชน หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและสาธารณสุข หัวหน้าเทศกิจ
น้ำ หัวหน้าฝ่ายรายได้ หัวหน้าฝ่ายการศึกษา หัวหน้าฝ่ายทะเบียน
หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ หัวหน้าฝ่ายการคลัง และ
เจ้าหน้าที่สำนักงานระบายน เป็นต้น

ตัวแทนจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่เมืองหรือท้องถิ่น
นักวิชาการท้องถิ่น

ผู้เชี่ยวชาญ (สถาปนิก, ช่าง)

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์จังหวัด (พมจ.)

หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลที่ดิน (ธนารักษ์ เจ้าพนักงานที่ดิน
ฯลฯ)

หน่วยงานด้านสาธารณสุขโรค ไฟฟ้า ประปาฯฯ

ประสานพลังขับเคลื่อนเมือง

องค์กรชุมชน ทั้งระดับชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน จะเป็นกลไกหลักในการทำงานและการจัดการเพราะชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและรู้ถึงความต้องการของตนเอง

หน่วยงานระดับท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ หน่วยงานของรัฐและเอกชนในท้องถิ่น ฯลฯ เป็นหน่วยงานหลักที่จะมีส่วนร่วมพัฒนา สนับสนุน และแก้ปัญหาร่วมกับองค์กรชุมชน ตลอดจนการเชื่อมโยงการพัฒนาที่อยู่อาศัยไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ ในท้องถิ่นร่วมกัน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)หรือพอช.เป็นหน่วยงานส่วนกลาง ที่มีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดการทำงานร่วมกันในแต่ละเมืองอย่างเป็นขบวนการโดยเชื่อมโยงให้เกิดขบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดกลไกการทำงานร่วมกันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องถาวรอีกทั้งเป็นหน่วยงานที่ผ่านงบประมาณมาจากรัฐสู่ชุมชน

บทบาทหน้าที่คณะกรรมการเมือง

🌳 ช่วยให้เกิดการประสานงบประมาณสนับสนุนในเรื่องการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนนอกเหนือจากงบประมาณของชุมชน โดยมีท้องถิ่นและหน่วยงานราชการเข้ามาร่วม เช่น เทศบาล การไฟฟ้า การประปา เป็นต้น โดยสามารถใช้แผนงานของชุมชนเป็นเครื่องมือในการประสานการสนับสนุน

🌳 ช่วยสร้างสมดุลระหว่างชุมชนด้วยกัน ชุมชนกับเทศบาล มีคนกลาง เช่น นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ที่เป็นที่ยอมรับมา ช่วยให้ข้อมูล ถ่วงดุล

🌳 ช่วยคลี่คลายปัญหา จัดการความขัดแย้งและลดการเผชิญหน้า เพราะทำให้เกิดพื้นที่ที่จะนำปัญหามาหารือร่วมกัน แทนการไปร้องเรียน ประท้วง

🌳 ทำให้เกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ที่ต่อเนื่องจากการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เช่น การพัฒนาอาชีพ สวัสดิการ เด็ก/เยาวชน ผู้สูงอายุ ฯลฯ ซึ่งเป็นงานที่หน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทการสนับสนุนโดยตรง ซึ่งการมีคณะกรรมการเมืองทำให้มีแผนเหล่านี้ชัดเจนยิ่งขึ้น

🌳 ช่วยคลี่คลายปัญหาหากฎระเบียบต่างๆ เช่น การขออนุญาตก่อสร้างทะเบียนบ้านการขอน้ำประปาไฟฟ้าเพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มารู้และเห็นเป้าหมายชัดเจนร่วมกันตั้งแต่ต้น เมื่อชุมชนไปประสานดำเนินการก็จะทำได้รวดเร็วขึ้น รวมทั้งการผ่อนปรนกฎระเบียบที่บางแห่งไม่สามารถทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการขออนุญาตก่อสร้าง แบบบ้าน

🌳 ช่วยแก้ไขปัญหาที่ดิน เช่น กรณีที่ดินสาธารณะที่ต้องมีการประชาคมเพื่อให้ได้มติว่าเป็นพื้นที่ที่สาธารณะเลิกใช้ประโยชน์ร่วมกันแล้ว ซึ่งถ้าไปดำเนินการโดยชุมชนฝ่ายเดียวอาจมีผู้คัดค้านได้ แต่การไปร่วมกันทำประชาคมโดยที่หลายฝ่ายเห็นร่วมกันว่าเป็น

พื้นที่น่าจะนำมาใช้เป็นที่อยู่อาศัยได้ และสามารถส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อได้

การมีคณะกรรมการเมืองทำให้ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ เช่น นายกเทศมนตรี มีบทบาททั้งในฐานะนายกเทศมนตรี และประธานคณะกรรมการเมือง การตัดสินใจสนับสนุนชุมชนในหลายเรื่องเป็น เรื่องที่ได้มีการถกแถลงพิจารณาร่วมกันในที่ประชุมคณะกรรมการเมืองมาแล้ว ทำให้ตัดสินใจได้ง่ายขึ้น มีกลไกรองรับการตัดสินใจ เป็นการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้

การวางเป้าหมายร่วมที่จะแก้ปัญหาชุมชนแออัดทั้งเมือง ทำให้เกิดพื้นที่ในการทำงานร่วมกัน โดยที่แต่ละภาคส่วนได้ใช้ความสามารถ บทบาทหน้าที่ของตนเองมาร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหที่เป็นอยู่ จากเดิมที่สถาบันวิชาการหรือบางวิชาชีพไม่ค่อยได้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาคนจน เช่น สถาปนิก วิศวกร ฯลฯ

แต่เมื่อมีโครงการบ้านมั่นคง/คณะกรรมการเมืองทำให้สถาบันวิชาการหลายสาขา ทั้งด้านวิชาชีพและนักศึกษาได้มีบทบาทในงานด้านสังคม ได้เข้ามาร่วมกันมองภาพรวมร่วมกัน และนอกจากการแก้ปัญหาชุมชนแออัดเป็นรายชุมชนแล้ว หลายพื้นที่ได้มีการวางแผนการปฏิรูปมิทศน์ทั้งบริเวณที่ส่งผลให้การพัฒนาสภาพแวดล้อมของเมือง ซึ่งคนกลุ่มอื่นได้รับประโยชน์ร่วมกันอีกด้วย

ขั้นตอนการจัดตั้งคณะกรรมการเมือง ร่วมหลายฝ่าย (โดยการขับเคลื่อนจาก เครือข่ายชุมชนเข้มแข็งภาคหลัก)

 ประสาน / ประชุมหน่วยงานท้องถิ่น เทศบาล อบต. เขต และ ภาศึพัฒนาและแกนนำชุมชนเพื่อทำความเข้าใจแนวทางการพัฒนา และแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคง

 จัดประชุมชี้แจงแกนนำชุมชน/ผู้เดือดร้อน รวมทุกชุมชนในเมืองนั้นๆ และจัดทำแผนการลงพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจรายพื้นที่ ชุมชน

 ศึกษาดูงานชุมชนที่เป็นที่เรียนรู้ และประสบความสำเร็จ เป็นรูปธรรม

 ลงพื้นที่ทำความเข้าใจในแต่ละชุมชน โดยร่วมมือกันกับทาง เทศบาล / ผู้แทนชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน และสรรหาคน โดยชุมชนเป็นผู้เลือกตัวแทน มาร่วมเป็นคณะกรรมการเมือง

 แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาเมือง มีทั้งบทบาทหน้าที่ โดยมีผู้ร่วมเป็นกรรมการคือ นายกเทศบาล/ อบต./ ผอ.เขต/ ตัวแทน ชุมชนทุกชุมชนในเมือง (ผู้เดือดร้อน) และภาคีพัฒนา

 ประชุมคณะกรรมการเมืองเพื่อกำหนดเป้าหมายทิศทาง วางยุทธศาสตร์ และแผนการพัฒนาทั้งเมือง การประชุม การพัฒนา ติดตามอย่างต่อเนื่อง

 สํารวจข้อมูลชุมชน ทุกชุมชน ที่มีอยู่ในเมือง ข้อมูลจำนวน ชุมชน / ครัวเรือนผู้เดือดร้อน และนำไปวางแผนของแต่ละชุมชน

 นำข้อมูลมาประชุมกรรมการเมือง เพื่อวางแผนการพัฒนา ชุมชนทุกชุมชนทั้งเมือง

🌳 คัดเลือกชุมชนนำร่องในการพัฒนาที่อยู่อาศัย และชุมชนเตรียมจะพัฒนาในช่วงต่อไป

🌳 วางแผนการดำเนินงานทั้งชุมชนนำร่องและชุมชนเตรียมพัฒนาที่อยู่อาศัย

🌳 เสนอโครงการตามแผนทั้งเมืองกับหน่วยงาน และเครือข่ายระดับเมือง / ภาค / ชาติ (อนุภูมิภาค)

🌳 ลงพื้นที่ชุมชน ตามแผนงาน สนับสนุน หนุนช่วยจากกรรมการเมืองและเครือข่ายองค์กรชุมชนในเมือง เช่น เรื่องที่ต้องการพัฒนา ออมทรัพย์ ที่ดิน แบบบ้าน/ผังชุมชน การช่วยเหลือคลี่คลายปัญหาในด้านต่างๆ

🌳 ประชุมคณะกรรมการอย่างต่อเนื่องเรื่องการติดตามพัฒนา สนับสนุน หนุนช่วยอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เป็นอย่างน้อย

เงื่อนไขข้อจ้อยสำคัญที่ทำให้ คณะกรรมการเมืองสามารถทํายทบาท หน้าที่ได้ตามคาดหวัง คือ

1) ต้องเห็นเป้าหมายเดียวกัน เห็นประโยชน์ ผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน ไม่ใช่เป็นงานของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือมองเฉพาะเป้าหมาย/ประโยชน์ของหน่วยงานตนเอง

2) เป็นเรื่องของชาวบ้าน เรื่องของทุกฝ่าย

3) จัดองค์ประกอบให้สมดุล มีการกระจายบทบาทในการทำงาน ตามความถนัด หลีกเลี่ยงที่จะให้กรรมการคนใดคนหนึ่งมีบทบาทนำมากเกินไป เพราะอาจทำให้ตกเป็นเป้า หรือเกิดขมก้นซึ่งการนำ

4) จะต้องมีการประชุมมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องนำเรื่องต่างๆ มาหารือร่วมกันในที่ประชุม ก่อนการประชุมจะต้องมีการทำงานมาก่อน เช่น การหารือกลุ่มย่อย หารือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ เช่น นายก

เทศมนตรี ผอ.เขต หรือฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นโดยตรง ให้เกือบจะได้ข้อยุติ หรือเห็นว่าแนวทางจะเป็นอย่างไร จึงนำเข้าพิจารณาในที่ประชุม

5) ต้องมีหน่วยงานท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพหลักในการตั้งเรื่องให้ชาวบ้าน ส่วนราชการจะเป็นหลักในการต่อกับหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วยได้

ข้อควรระวังการจับขบถความล้มเหลวในการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการเมือง ได้แก่

- 📌 รักษาความสัมพันธ์กับท้องถิ่นในระดับที่เหมาะสม
- 📌 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่เป็นแกนนำชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานเดียวกันที่เป็นกรรมการเมืองด้วยกัน ไม่ให้กระทบหรือขยายความขัดแย้งสู่กรรมการเมือง
- 📌 การมีข่าวลือเรื่องร้องเรียนใดๆ ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน และอาจก่อให้เกิดความเสียหายกับกรรมการบางราย

แต่ละฝ่ายที่มาเป็นกรรมการเมืองต่างก็มีข้อจำกัด และมีกฎระเบียบกติกาวัฒนธรรมของหน่วยงานที่แตกต่างกัน *การยอมรับในความแตกต่าง ช่วยกันหาทางคลี่คลายร่วมกัน*

เงื่อนไขความสำเร็จในการทำงานร่วมกัน ของคณะกรรมการเมือง

เมื่อแต่งตั้งแล้วมีการทำงานและกิจกรรมที่ต่อเนื่อง โดยที่แต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่ทำงานสนับสนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน

มีการประชุมที่ต่อเนื่อง ใช้การประชุมในการพิจารณากลับกรองเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งหมด มีมติที่ประชุมรองรับเรื่องที่จะดำเนินการต่อ ส่งความเห็น/มติให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนต้องมีบทบาทในการร่วมทำ ติดตามเกาะติดต่อเนื่อง มีการเตรียมการก่อนการประชุม โดยมีการหารือกันในกลุ่มย่อยหรือประสานในแต่ละเรื่อง การติดตามการดำเนินการตามมติ การรายงานความคืบหน้าของงานการรายงานความคืบหน้าของงานให้ทุกคนได้ทราบอย่างต่อเนื่อง

ความสมดุลขององค์ประกอบคณะกรรมการเมือง ต้องมีองค์ประกอบที่หลากหลาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยและการพัฒนาชุมชนควรเข้ามาอยู่ในคณะกรรมการตั้งแต่ต้นด้วย เพราะจะทำให้การพิจารณาเรื่องต่างๆ มีข้อมูลที่รอบด้านขึ้น ประสานงานต่างๆ สะดวกมากขึ้น รวมทั้งจะต้องมีการถ่วงดุลซึ่งกันและกัน

มีการดำเนินการตามข้อตกลงมติคณะกรรมการเรื่องที่เป็นที่ตกลงร่วมกับชาวบ้านแล้วจะต้องหาทางดำเนินการให้ได้ มิฉะนั้นจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือในการทำงาน

การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนทำงาน ที่นอกเหนือจากงานตามโครงการบ้านมั่นคง จะต้องมีการทำความรู้จัก เรียนรู้ ไปร่วมงานอื่นๆ ของหน่วยงานที่มาร่วมเป็นคณะกรรมการเมืองด้วย ไม่ใช่เลือกเฉพาะความสำเร็จของงานหน่วยงานตนเองอย่างเดียว

การยอมรับข้อจำกัด ข้อแตกต่าง วัฒนธรรมการทำงานของแต่ละองค์กร พยายามหาจุดดีจุดเปลี่ยน จุดคานงัดที่จะทำให้งานเดินไปได้ พยายามหาทางเลือกหลายๆช่องทาง ไม่มุ่งเฉพาะทางใดทางหนึ่งอย่างเดียว

การมองปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นว่าเป็นปรากฏการณ์ เป็นเรื่องปกติที่จะต้องเกิด เช่น เกิดมีการร้องเรียนปัญหาเกี่ยวกับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงาน ความขัดแย้งในชุมชน การแข่งขันของการเมืองท้องถิ่น ฯลฯ เป็นเรื่องที่จะต้องหาทางคลี่คลายหาช่องทางแก้ไขใหม่ๆ การรู้เท่าทันเกมส์การเมืองระหว่างฝ่ายต่างๆ

“องค์กรชุมชน” คือ ส่วนสำคัญ หากองค์กรชุมชนเข้มแข็ง ชัดเจน เกะเกี้ยวรวมกันเป็นขบวนที่ชัดเจน เห็นปัญหา มีเป้าหมาย ความร่วมมือจากภาคีท้องถิ่น ไม่ใช่เรื่องยากและสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเอารูปร่างเป็นตัวตั้งเป็นตัวขับเคลื่อนงาน พัฒนาจัดการโดยชุมชนเป็นแกน

หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อน ระดับกลไกเมือง

 การขับเคลื่อนกลไกเมือง คือ กระบวนการทำงานของเมืองที่ชาวบ้านเดินร่วมกัน

 เป็นการทำงานที่เชื่อมโยงคนกลุ่มหน่วยงานและศักยภาพที่หลากหลาย เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินการพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วม

 เห็นเป้าร่วมกัน ทำแล้วต้องเห็นการเปลี่ยนแปลง จากการวางแผนร่วมกันของทั้งเมืองทำให้ชุมชนสามารถกำหนดและจัดวางแผนของชุมชนอย่างสอดคล้องกับแผนของเมือง สามารถกำหนดทิศทางในการจัดการชีวิตตัวเองและชุมชนได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนตามแผนของเมือง

 ไม่หยุดนิ่ง ..ต้องมีการขยายผล

 ยกกระต๊อบ พัฒนา และสร้างการเรียนรู้ของคณะกรรมการสมาชิกที่เกี่ยวข้อง

1. การทำงานขับเคลื่อนในระดับกลไกเมืองนั้น คือ พื้นที่ที่ทำให้เกิดการวางแผนร่วม กำหนดบทบาทหน้าที่ร่วม เห็นบทบาท เห็นวิสัยทัศน์ของเมือง เพื่อนำมาสู่การวางแผนจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกันของเมือง เปรียบแล้วก็เหมือนกับทุกคนต่างก็ยืนอยู่ในที่สว่าง ทำให้เราต่างก็เห็นกันและกัน เห็นว่าใครอยู่ตรงไหน มีความสามารถ มีศักยภาพอย่างไร

2. กรรมการเมืองไม่ใช่แค่กรรมการ แต่เป็นทีมทำงาน ต้องมีปฏิบัติการ

3. คณะกรรมการเมืองมีมิติการทำงานแก้ไขปัญหามากกว่าเรื่องบ้าน เพราะมีการเชื่อมโยง ขยับไปสู่การแก้ไขประเด็นอื่นๆ ที่ครอบคลุมทั้งชีวิต เช่น สวัสดิการชุมชน เศรษฐกิจ ทรัพยากร เป็นต้น

ตัวอย่างการขับเคลื่อนระดับกลไกเมือง

กรณีเครือข่ายคลองบางบัว เขตบางเขน

บริเวณเขตบางเขนและเขตหลักสี่เป็นย่านเขตที่เรียกได้ว่ามีผู้คนอยู่กันหนาแน่นเพราะมีทั้งสถานศึกษาย่านร้านค้าตลาด ดั้งนั้นจึงไม่แปลกที่จะมีชุมชนตั้งบ้านเรือนกันมากมาย เพราะยิ่งเมืองโตเท่าไร บ้านเรือนผู้คนก็มากขึ้นเป็นเงาตามตัว

หากแต่ เมื่อย้อนกลับไปกว่า 40 – 50 ปีแล้วนั้น ที่บริเวณนี้เป็นทุ่งกว้าง และป่าสะแกทึบ ที่มีคลองไหลผ่าน ทำให้เมื่อเริ่มมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัย ส่วนมากจึงปลูกบ้านเรือนอยู่ติดริมน้ำ ปลูกพืชผักริมคลอง หายู่หากินจับสัตว์น้ำจากลำคลองที่ใสสะอาด

แต่นานวันคนก็มากขึ้น บ้านเรือนก็เพิ่มขึ้นตั้งบ้านปลูกเรือนกันสะเปะสะปะ ป่าที่เคยทึบ พื้นที่ที่เคยกว้าง น้ำที่เคยใส ก็เปลี่ยนแปลงไป ...และกลายเป็นปัญหาที่จุดประกายให้ชุมชนที่พึ่งพึ่งอาศัยคลองบางบัวสายนี้ ลูกขึ้นมาจัดการบางอย่าง...

แสวง พงษ์สุข ผู้ประสานงานเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว และประธานชุมชนร้อยกรอง หนึ่งในชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองบางบัว ย้อนความหลังเล่าว่า “ลุงเข้ามาอยู่ที่คลองบางบัว ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2512 สภาพตอนนั้นสายน้ำในคลองสะอาดมาก ส่วนบ้านเรือนริมคลองก็มีน้อยไม่มากเท่าตอนนี้ เรามาอยู่ที่อาศัยจับสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปูปลาในคลองมาทำกับข้าว ลองคิดภาพดูว่าเราสามารถเอาไม้แทงปลาขึ้นมาได้เลย เพราะน้ำใสและปลาก็ชุมมากทีเดียว

แต่พอคนมากขึ้น บ้านเรือนก็มากขึ้น หลายนายก็เริ่มไม่เหมือนเดิม สายน้ำคูคลองไม่ใสเหมือนเดิมน้ำเริ่มเสีย ทั้งน้ำจากครัวเรือนที่ทำอาหาร และการทิ้งขยะลงคลอง คิดดูว่าทุกหลังโยนขยะลงคลองหมด ไท่นจะปัญหาจากน้ำเสียจากส้วม เนื่องจากพื้นที่เรา รถ

หรือเรือดูดส้วมเข้าไม่ได้ ชาวบ้านก็ต้องจัดการด้วยการต่อท่อระบาย
ลงคลอง เราจะฝังกลบก็ไม่ได้เพราะเราไม่มีที่ดิน แต่บ้านก็เต็มพื้นที่
หลายอย่างล้วนเป็นปัญหาที่ทำให้น้ำเสีย”

ชุมชนเริ่มต้นจัดการปัญหาของตัวเอง โดยมีแสง พงษ์สุข
เป็นตัวตั้งตัวตีชักชวนชาวชุมชนต่างๆ ที่อยู่ริมคลองบางบัวมาคุย เช่น
ชุมชนร่วมใจพัฒนาเหนือ ชุมชนร่วมใจพัฒนาใต้ ชุมชนร้อยกรอง
ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา ชุมชนบางบัวหลังกองการภาพ และชุมชนริม
คลองบางบัว

จาก 6 ชุมชนที่มองเห็นปัญหาร่วมกันนำมาสู่การรวมกันจัด
ตั้งเป็นเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวที่ร่วมกันทำงานเพื่อ
แก้ไขปัญหาเรื่องน้ำเสีย โดยมีตัวแทนชุมชน ชุมชนละ 3 คนเข้ามา
เป็นกรรมการ เมื่อเข้ารูปรูบเข้ารอยก็ขยายจากเขตบางเขนไปชักชวน
ชุมชนในเขตหลักสี่อีก 5 ชุมชนมาเข้าร่วมด้วย โดยใช้การทำ ความ
เข้าใจ เอาปัญหาร่วมกันมาคุย ทำให้เกิดเครือข่ายของชุมชนริมคลอง
บางบัวตลอดสาย

ปีพ.ศ.2546 โครงการบ้านมั่นคง ภายใต้สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ก็ริเริ่มขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเข้ามาจัด
การแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองทั้งนี้เครือข่ายพัฒนา
สิ่งแวดล้อมคลองบางบัว อันเป็นฐานการทำงานที่สำคัญของชุมชน
ริมคลองบางบัวทั้งในเขตบางเขนและหลักสี่ จึงเริ่มขยายไปสู่การริเริ่ม
แก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยชุมชนอย่างจริงจัง

“คณะกรรมการเมืองบางเขน”

ทั้งนี้ คณะกรรมการเมืองเป็นรูปแบบการทำงานที่มีโครง
สร้างการทำงานชัดเจน มีภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม
ในการกำหนดแผนงาน การดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหที่อยู่
อาศัย และขยายไปสู่เรื่องการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การจัดทำ
ตลาดน้ำ เป็นต้น โดยโครงสร้างของคณะกรรมการเมืองนั้นประกอบ
ไปด้วย

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตบางเขน หัวหน้าฝ่ายงานต่างๆ ของเขต เช่น หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาด และสาธารณสุข หัวหน้าเทศกิจ หัวหน้าฝ่ายรายได้ หัวหน้าฝ่ายการศึกษา หัวหน้าฝ่ายทะเบียน หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล หัวหน้าฝ่ายการคลัง และเจ้าหน้าที่สำนักงานระบาย เป็นต้น ผู้แทนสำนักงานพัฒนาสังคม รวมทั้งตัวแทนการไฟฟ้านครหลวง และตัวแทนจากชุมชน อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศรีปทุม โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้เข้ามาช่วยพัฒนาทางด้านสังคม เช่น การส่งเสริมอาชีพ ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ตลาดน้ำ การศึกษาการวิจัยและพัฒนา ทั้งอาจารย์และนักศึกษา ส่วนมหาวิทยาลัยศรีปทุม ได้ช่วยในส่วนการออกแบบผังชุมชน ออกแบบบ้าน ชวนกันคิดและทำอย่างมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการ

บทบาทหน้าที่นั้น ในแต่ละชุมชนจะมีกลไกของเครือข่ายเป็นฐานในการทำงาน โดยอาศัยกรรมการของเครือข่ายที่ชาวบ้านในแต่ละชุมชนเลือกทำหน้าที่ในชุมชนของตนเอง แก้ไขปัญหาร่วมกันในระดับเครือข่าย หากแต่ในระดับปัญหาที่เชื่อมโยงทั้งเมือง อาจด้วยเงื่อนไขในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ การประสานราชการและรวมทั้งกลไกราชการที่จะเอื้อประโยชน์ สร้างการยอมรับสำหรับชุมชน ทำให้คณะกรรมการเมืองมีบทบาทในส่วนนี้ โดยคณะกรรมการเมืองจะมีการประชุมกันทุกเดือน โดยเอามติที่เห็นร่วมกันจากเครือข่ายมาหารือในระดับคณะกรรมการเมือง

ประภาส แสงประดับ “เมื่อก่อน ตอนเราไปติดต่อกับกรมธนารักษ์ เขาก็ไม่เชื่อถือเราไปติดต่อกับสำนักงานระบายน้ำ กทม. เขาก็ไม่รับเรื่องเรา ไหนจะเรื่องกฎเกณฑ์ของกรมธนารักษ์ที่ไม่เอื้อต่อชุมชน ต่อขนาดพื้นที่ ไปติดต่อกับสำนักงานเขต ไปติดต่อกับมหาวิทยาลัย เขาก็มองเราผิดกฎหมาย เราทำอะไรก็ขัดด้วยยาก

ทะเลาะกับเจ้าของที่ ทะเลาะกับเขต เราต้องฝ่ากำแพงที่หนามาก ตอนที่เราต้องทำให้เขตเห็นใจ พอกลับบ้านไปเราได้แต่นอนเอามือ ก่ายหน้าผาก เราพยายามชักชวนท้องถิ่นให้มาร่วมทำ เขาก็บอกว่า จะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการมากขึ้น ทางสำนักเขตเลยขอมา ร่วมสังเกตการณ์ก่อน จนต่อมาเราก็เริ่มเปิดเวทีร่วมกัน ก็เริ่มชักชวน หน่วยงาน ภาคีต่างๆ เจ้าของที่ดินเข้ามาร่วม จนหลังๆ หน่วยงาน ต่างๆ ก็เข้ามาร่วมเองโดยไม่ต้องชวน เกิดการปรับเปลี่ยนความคิด ระหว่างกัน ทั้งคนในชุมชน หน่วยงานเองก็เปลี่ยนด้วย ยิ่งพอเรามี โครงการ เรามีตัวอย่าง เขาเริ่มยอมรับ เราเริ่มต่อสำนักงานเขตได้ เกิดความเชื่อถือ เริ่มเชิญหน่วยงานหน่วยนั้น หน่วยนี้เข้ามา เพื่อร่วม ประชุม ร่วมคุยได้ จนทำให้กรมธนารักษ์เจ้าของที่ เขาเริ่มเห็นว่ามี การทำงานที่มีความน่าเชื่อถือ จากวงคุยหลายครั้งก็เริ่มเห็นโครง สร้างการทำงาน จนก่อเกิดคณะกรรมการเมือง ที่เป็นกระบวนการ ทำงานทางสังคม ที่ให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันรับรู้ เกิดภาพการกระจาย ทั้งเขต ทั้งเมือง โดยคณะกรรมการเมืองจะมีบทบาทคุณไม่ให้เกิด ชุมชนแออัด ท้องถิ่นก็ทำงานง่ายเพราะมีเครือข่าย มีคณะกรรมการ คอยดูแล เอาปัญหามาจัดการ สืบหาข้อข้อมูลเป็นเครื่องมือให้ท้อง ถิ่น พอมีข้อมูลก็เสนอแผน ก่อนหน้านี้เมื่อจะถูกรื้อ ต่างคนก็ต่างไป แต่ตอนนี้เรามีกระบวนการจัดการมาขอเจรจาได้”

กนกศักดิ์ วิภาตกนก ผู้ประสานงานคณะกรรมการเมือง บางเขน “ก่อนนี้ เราอยู่ของเราเอง ทำให้เราคิดว่าเราลำบากอยู่ ชุมชนเดียว แต่พอเราได้ไปเรียนรู้ชุมชนอื่น เห็นภาพปัญหาร่วมกัน เราเห็นทางสู้ เห็นทางที่จะเปลี่ยนแปลง เหมือนวันนี้ ถามว่า เรามี ความสุขหรือไม่...เรามีความสุข เราเปลี่ยนแปลงบ้านเรา เปรียบแล้ว ก็เหมือนนรกกับสวรรค์ทุกอย่างเปลี่ยน คนไม่สวยก็สวยขึ้น จากเรา ต่างคนต่างอยู่ เราก็มารู้จักกันหมด เรายกมือไหว้ทักทายกัน ทั้งๆ ที่ ก่อนหน้านี้เราลุยน้ำลายใส่กัน อย่างกรรมการเองเราได้เรียนรู้เจอผู้

คนมากมาย ได้เพื่อน ได้ความรู้ และที่สุดๆ จริงๆ เราได้ชุมชน เราเป็นชุมชนมากขึ้น ไม่ต่างคนต่างอยู่ แต่เป็นภาพที่เราอยู่ร่วมกัน และไม่ใช่แค่ชุมชนเราอยู่ร่วมกันได้แต่เราต้องทำทั้งสังคมทั้งเมืองเราไปช่วยชุมชนอื่น พอเวลาเราเดินกลับไปดู เรามีความสุข เพราะที่ๆ เราเคยช่วยเปลี่ยนไปและเขามีความสุขอย่างที่เรามีภาพมันมากกว่าแค่เราจริงๆ” และเกิดการขยายผลไปยัง ชุมชนอื่นๆ เช่น ชุมชนอุทิศอนุสรณ์ และชุมชนบ้านบางเขน

สมนึก กล้าทอง ประธานชุมชนอุทิศอนุสรณ์ “ก่อนนี้ เขตบางเขนต้องการที่ดินเพื่อจะทำที่จอดรถเลยมีแผนจะรื้อย้ายเราการมีเครือข่ายทำให้เราเห็นหนทางที่จะช่วยเราได้เครือข่ายที่เข้ามาช่วยให้ความรู้ ให้ข้อมูล จนเราเองก็กลับมาเริ่มต้นทำที่ชุมชน จนตอนนี้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไป”

ทั้งสองชุมชนนี้กำลังอยู่ในช่วงดำเนินการสร้างบ้านเป็นชุมชนล่าสุดที่เครือข่ายเข้าไปทำงาน ด้วยรูปแบบการขยายผลจากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่งโดยอาศัยการเข้าไปทำความเข้าใจให้ความรู้ขั้นตอนทุกอย่างในการเริ่มต้นทำตั้งแต่ศูนย์ การขยายจากชุมชนที่ประสบสำเร็จ คือ เครื่องยืนยันได้ดี แม้ว่ารูปรธรรมความสำเร็จจะต้องใช้เวลาหลายปี แต่เมื่อถึงวันที่เห็นรูปธรรมนั้นเป็นรูปเป็นร่าง นอกจากชุมชนเองที่มีความสุขต่อความสำเร็จนั้นแล้ว ยังได้จุดประกายให้กับเพื่อนพี่น้องต่างชุมชน

พิศญากร สมพงษ์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์ที่อยู่อาศัยชุมชนอุทิศอนุสรณ์ “ตอนนี้ ชาวบ้านหันหน้ามาคุยกันมากขึ้น เริ่มมาคุยกันว่าข้างบ้านเปิดเพลงเสียงดังบ้าง หมาเห่าดังบ้าง แต่เมื่อก่อนนั้นแทบจะไม่มีเลย เราคุยกันเพราะเราทำงานร่วมกัน เอาปัญหามาคุยกัน ตอนนี้คุยกัน ที่สำคัญคนรุ่นใหม่เรามีคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานให้บทบาทหน้าที่ เขาทำงาน และสำคัญเรื่องการเรียนรู้ เอาปัญหา มาแก้กัน มาแลกเปลี่ยน มาปรึกษากัน ขยายระหว่างกัน”

สำหรับคนเล็กคนน้อยในสังคมเมืองอย่างกรุงเทพฯ การบันเทิงไม่ใช่การหยิบยื่นเงินทอง สิ่งของมีมูลค่าให้แกกัน ..หากแต่การแบ่งปันความรู้ แบ่งปันประสบการณ์ และยื่นไมตรีจิตที่จะช่วยเหลือกัน กลับมีคุณค่ามากกว่า บ้านมั่นคงเป็นเพียงรูปธรรมของกระบวนการ แต่เนื้อหาใจความและสาระที่ซ่อนอยู่ หัวใจของบ้าน คือ “คน” คนที่มีส่วนร่วมในชุมชน คนที่ใบหน้าเป็นรอยยิ้ม และพูดอย่างเต็มปากเต็มคำว่า “เราเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง เรายืนได้ด้วยตัวเอง เราไม่ต้องรอพึ่งใคร เป็นความปลาบปลื้มใจ ...เราจะอยู่ที่นี้ไปจนตาย และลูกหลานก็จะอยู่ต่อไปเรื่อยๆ อยู่กับสิ่งที่เราสร้างขึ้นมา”

กรณีคณะกรรมการเมืองชุมแพ (เทศบาลเมืองชุมแพ)

อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น

อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด อยู่ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นประมาณ 82 กิโลเมตร มีพื้นที่การปกครอง 12 ตำบล 150 หมู่บ้าน เมืองชุมแพเป็นเมืองศูนย์กลางย่อยระดับจังหวัดในการเดินทางสัญจร เนื่องจากเป็นทางผ่านไปยังอีสานเหนือ จังหวัดเลย และไปสู่ภาคเหนือด้วย และยังเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจและอุตสาหกรรม มีโรงงานทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้าสู่เมือง ก่อให้เกิดความต้องการด้านที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้มีรายได้น้อยของเมือง ในเขตเทศบาลมีชุมชนแออัดรวม 25 ชุมชน ประมาณ 10,400 ครัวเรือน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในที่ดินของรัฐ เช่น ที่ราชพัสดุ สภาพความเป็นอยู่แออัด ทrudโทรม ไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย

บางคนเช่าบ้านอยู่ เป็นห้องแถวไม้เล็กๆ ไม่มีหน้าต่าง พอได้นอนเรียงแถวกันให้หายเหนื่อยจากการทำงานหนักทั้งวันคืน ต่อมาเจ้าของบ้านเช่ารื้อบ้านเพื่อสร้างตึก ทำให้ค่าเช่าแพงขึ้น ชาวบ้านไม่มีเงินจ่าย จึงบุกรุกที่ดินว่างเพิ่มขึ้นอีก และจะเป็นเช่นนี้อีกต่อไปเรื่อยๆ หรืออย่างไร...

แท้จริงแล้วเทศบาลรู้มาตลอดว่ามีชาวบ้านบุกรุกที่หลวงแต่ไม่มีแนวทางการจัดการ ถ้าจะไล่พี่น้องไป ก็ไม่รู้จะให้ไปอยู่ที่ไหน และพี่น้องเองก็ทำมาหากินอยู่ในเมืองชุมแพมาช้านานแล้ว บางกลุ่มอยู่มาไม่น้อยกว่า 30-40 ปี จนถึงปี 2547 พอช. ได้เข้ามาประสานงานกับนายกเทศมนตรีเมืองชุมแพ บอกเล่าถึงนโยบายบ้านมั่นคง ในเวลานั้นยังไม่มีใครรู้เรื่องบ้านมั่นคงดี เทศบาลจึงเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยคนจน เกณฑ์คนจนเป็นผู้มีรายได้น้อยกว่า 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี จึงได้ประกาศ ประชาสัมพันธ์ให้คนจนที่

ไม่มีที่อยู่อาศัย ผู้บุกรุก ครอบครัวบ้านเช่า บ้านทรุดโทรม ครอบครัวขยาย มีเขย มีสะใภ้อยู่ในบ้านหลังเดียว มาลงทะเบียนคนจนประเภทไม่มีที่อยู่อาศัย ในช่วงนั้นมีคนมาลงทะเบียนราว 1,000 คน กระแสเรื่องบ้านมั่นคงแพร่กระจายไปในหมู่คนจน เชื่อบ้าง ไม่เชื่อบ้าง ใครที่ไหนจะมาสร้างบ้านให้คนจน บ้างก็ว่าถูกหลอก บ้างก็ว่ามีจริงแต่ต้องไปอยู่ดินถู หรือไปอยู่ทางใต้โน่น แล้วลูกเมียจะกินอยู่อย่างไร จะทำมาหากินอะไร ต่างพากันถดถอย

เจ้าหน้าที่ พอช. ประสานจัดประชุมร่วมกับเทศบาล ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ถ้าใครต้องการบ้านมั่นคง จะต้องรวมกลุ่มกันและออมทรัพย์ร่วมกัน ข้อมูลที่สำรวจได้ก็นำมาวิเคราะห์ว่ากลุ่มใดที่ต้องได้รับการช่วยเหลือด่วน พบว่าร้อยละ 80 เป็นกลุ่มบ้านเช่า ที่เหลือจะเป็นที่ดินบุกรุก 2 กลุ่ม ได้แก่ สว่างแสงศรีและแจ้สว่างพัฒนา และได้เลือกชุมชนชนสว่างแสงศรี เป็นชุมชนแรกในการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเนื่องจากบุกรุกที่ราชพัสดุมานานถึง 40 ปีแล้ว

ในช่วงปี 2547 เป็นต้นมา นายกเทศมนตรีเมืองชุมแพ มีนโยบายเรื่องการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยให้กับคนจนเมืองชุมแพแล้ว แต่ไม่ได้ง่ายและราบรื่นอย่างที่คิด

สาโรช สนั่นเมือง หัวหน้าช่างวิศวกรโยธา เทศบาลเมืองชุมแพ เป็นผู้สานต่อนโยบายในเชิงปฏิบัติการ “ด้วยพื้นฐานที่เป็นวิศวกร ไม่ใช่คนทำงานทางสังคม ไม่เชื่อว่าบ้านมั่นคงจะเป็นจริงได้ ประกอบกับความเชื่อเดิมๆ ที่ว่าชาวบ้านจะทำได้หรือ ? ใครจะบ้ำให้ที่ดินหลวงมาทำบ้านส่วนตัว เป็นไปไม่ได้แน่นอน”

“แม่สนอง ก็หมั่นเพียรไปหา เอาข้อมูลต่างๆ มาเล่าให้ฟัง ทั้งเรื่องที่ได้ประชุมกับสมาชิก การไปศึกษาดูงานบ้านมั่นคงเครือข่ายอื่นๆ การเข้าร่วมรับฟังข้อมูลจาก พอช. แรกๆ ก็รำคาญมาก แต่แม่สนองก็ยังอดทนมาหาบ่อย ชาวบ้านเองก็จัดประชุมกลุ่มสม่ำเสมอ เห็นชาวบ้านเข้มแข็งขึ้น เริ่มไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ตัวเองคิดจะถูก จึงเริ่มหา

ข้อมูลเองบ้าง เปิดใจให้กว้างขึ้น ตามชาวบ้านไปเรียนรู้ดูงานบ้าน
มั่นคงที่สร้างขึ้นแล้ว จนเริ่มเชื่อว่าบ้านมั่นคงทำได้จริง”

เมื่อเข้าใจแล้ว ก็เปิดโอกาสทุกทางที่จะหนุนช่วยชาวบ้าน
เทศบาลเป็นแค่ผู้ประสานผลประโยชน์ให้ แต่ชาวบ้านเป็นผู้จัดการ
จากข้อมูลการลงทะเบียนของคนไร้บ้าน เห็นตัวเลขความต้องการ
ของคนแล้ว เห็นว่ามีใครอาศัยอยู่ที่ใด ไม่ว่าจะบุกรุกที่ดินเอกชน
บุกรุกที่ราชพัสดุ บ้านเช่า ครอบครองขยาย

การแก้ไขปัญหาคือที่อยู่อาศัยคนจนเริ่มมองอย่างเป็นระบบ
โดยส่วนใหญ่มักจะแก้ปัญหาคือหาโดยวิธีการไล่รื้อคนจนให้ออกจากที่ดิน
เดิมเพื่อให้พี่น้องคนจนได้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองจึงเริ่มมองจาก
ที่ราชพัสดุที่ยังว่างอยู่ และต้องดูว่าใครเป็นผู้ครอบครองไว้ เช่น
โรงเรียน ก็ทำเรื่องขอถ่ายโอนคืนจากหน่วยงานที่ครอบครองอยู่ให้
กลับไปอยู่ในหน่วยสังกัดคือ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ซึ่งมี
หน้าที่ดูแลที่ดินหน่วยราชการทั้งหมด แล้วให้ชาวบ้านทำเรื่องเสนอ
ขอใช้ที่ดินดังกล่าวต่อ ขั้นตอนการสรรหาที่ดินของหน่วยราชการ
นั้น เทศบาลชุมแพได้ทำบทบาทหน้าที่ทะเลาะทวงเป็นอย่างมาก

ในการเลือกที่ดินนั้น ใครที่ต้องการจะอยู่ในที่ดินผืนใดก็จะ
จับกลุ่มกัน การเลือกที่อยู่อาศัยใหม่นั้นจะอยู่ใกล้ที่ทำกินเดิม ใกล้
โรงเรียน ใกล้ตลาด หรืออยู่ใกล้วัด และดูรายได้ อาชีพประกอบเป็น
หลัก

ที่ดินในเมืองชุมแพส่วนใหญ่เป็นที่ราชพัสดุและที่เอกชน
เมื่อจับกลุ่มเลือกที่จะมีบ้านเลือกที่จะอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนแล้วต่อไป
ก็จะเลือกที่จะอยู่ในที่ดินแบบใด ได้แก่

 ก่อสร้างที่อยู่อาศัยในที่เดิม มีทั้งการจัดผังที่อยู่อาศัยใหม่
หรือสร้างในพื้นที่บ้านเดิม

 ก่อสร้างในที่ดินแปลงใหม่ ในรูปแบบการเช่าและซื้อที่ดิน

 รื้อย้ายชุมชนไปอยู่ในที่ดินแปลงใหม่

ในขั้นตอนของการวางแผนผังแปลงบ้าน ชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก สถาปนิก พอช. นายช่างเทศบาลเป็นผู้ออกแบบตามความต้องการของชาวบ้าน“พวกเราจะตัดกระดาดเป็นสี่ๆตามมาตรฐานจริง แล้ววางแบบกันว่าห้องนอนอยู่ตรงไหน ห้องครัว ห้องน้ำ ขนาดบ้านมีสักเท่าใดถึงจะพอเหมาะ สนุกมากไม่ถึงชั่วโมงก็ได้แบบที่ทุกคนพอใจ”

หลังจากนั้นเทศบาลก็จะนำความต้องการของชาวบ้านไปออกแบบแปลนบ้าน ซึ่งมีให้เลือก 2-3 แบบ ในเนื้อที่ขนาด 8x10 เมตรหรือ 20 ตารางวาแต่ราคาก่อสร้างจะต่างกันเริ่มตั้งแต่กู้สินเชื่อในวงเงิน 80,000 – 180,000 บาท ต่อหลัง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชาวบ้าน คำนึงจากเงินออมที่มีอยู่ รายได้ที่เพียงพอต่อการส่งสินเชื่อโดยที่ตัวเองและครอบครัวไม่เดือดร้อน โดยการเช่าที่ดินหรือซื้อที่ดินนั้น เทศบาลและ พอช. ก็เข้ามามีส่วนหนุนช่วยชาวบ้านการประสานการเจรจาต่อรองราคาซื้อที่ดินการต่อรองการเช่าที่ราชพัสดุ ซึ่งเหลือตารางวาละยี่สิบห้าสตางค์ต่อเดือน มีสัญญาเช่า 30 ปี และเป็นกรรมสิทธิ์เช่าที่ดินได้จนถึงลูกหลาน ซึ่งนับว่าเป็นความมั่นคงยิ่ง

คณะกรรมการเมือง (นักประสานสิบทิศ) คณะกรรมการเมืองชุมแพ เกิดขึ้นเมื่อปี 2548 แรกเริ่มนั้นมีโครงสร้างใหญ่มาก มีกรรมการจากหลายหน่วยราชการเข้าร่วม เช่น ปลัดอำเภอ ผู้กำกับเทศบาล ในทางปฏิบัติไม่เป็นจริง เชิญประชุมก็ไม่คล่องตัว รวมไปถึงการเซ็นเอกสารรับรองก็ล่าช้า จึงปรับโครงสร้างใหม่ ให้มีตัวแทนกรรมการชุมชนละ 2 คน จาก 8 ชุมชน และมีนายกเทศมนตรีเป็นประธาน มีการประชุมทุกเดือน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเมือง ได้แก่

- 1. การเสนอปัญหาข้อติดขัดของ 8 ชุมชน
- 2. รายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน

 รายงานผลการดำเนินงานบ้านมั่นคง เช่น การอนุมัติสินเชื่อ การเบิกจ่ายสินเชื่อ การตรวจรับงวดงาน ความคืบหน้าของการสร้างบ้าน

การประชุมร่วมกันเป็นประจำ ทำให้เรารับรู้เรื่องราวได้ครบถ้วน เพราะทุกชุมชนจะส่งตัวแทนกรรมการเข้าร่วม สถานที่ประชุมก็จะเวียนไปตามแต่ละชุมชนที่มีความพร้อม หรือใช้ห้องประชุมของเทศบาล

นอกเหนือจากที่คณะกรรมการเมืองได้ทำบทบาทในการจัดการ “บ้าน” แล้ว คณะกรรมการเมืองยังได้จัดความสัมพันธ์ของคนใหม่เพื่อรักษาคนทำงาน มีการขยายแนวคิดไปไกลกว่าเรื่องที่อยู่อาศัย ไปสู่การออมเพื่อสวัสดิการ การส่งเสริมอาชีพ การจัดกิจกรรมในชุมชน การจัดการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน และผู้ที่เข้ามาเรียนรู้

แนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยคนจนเมืองชุมแพ ในปี 2550 เทศบาลเมืองชุมแพได้สำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยพบว่า มีผู้เดือดร้อนทั้งสิ้น 18 ชุมชน จำนวน 1,076 ครัวเรือน ปัจจุบันได้แก้ไขไปแล้วทั้งสิ้น 395 ครัวเรือน โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่เช่าที่ดินของกรมธนารักษ์เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย 4 ชุมชนและรื้อย้ายไปก่อสร้างในที่ดินซื้อใหม่ของเอกชนจำนวน 4 ชุมชน

เมืองชุมแพเป็นเมืองที่ขยายและเติบโตเร็ว ดังนั้นการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพจึงมีแผนปฏิบัติการว่าจะแก้ไขผู้เดือดร้อนอีก 681 ครัวเรือนให้เสร็จสิ้นภายในปี 2552 และนอกจากกระบวนการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยแล้ว การพัฒนาเมืองชุมแพยังได้ขยายผลจาก 8 ชุมชน ไปสู่การจัดการสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็ง โดยหนุนเสริมให้เกิดการสร้างกลุ่มและเครือข่ายมาดูแลสวัสดิการร่วมกัน และมีเป้าหมายที่จะขยายผลไปสู่การจัดการสวัสดิการทั้งเมืองต่อไปในปี 2552 อีกทั้งกระบวนการพัฒนาเมืองยังได้ตั้งเป้าหมายในการสร้างกิจกรรมระดับชุมชน เช่น กิจกรรมพี่สอนน้อง การสร้างกลุ่มอาชีพ เป็นต้น

สาโรช สนั่นเมือง “การจัดการที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพ เราจะเว้นที่ว่างไว้สำหรับลูกหลานในอนาคต เรารู้อย่างไรเสียปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยก็ไม่หมดไปแต่เราจะแก้ไขให้หมดเท่าที่เราเห็นข้อมูลแล้ว”

“เราอยากเห็นชุมชนเข้มแข็ง จัดสวัสดิการของตัวเองได้ และสวัสดิการไปแก้ปัญหานั้นนอกระบบ ปลดหนี้นอกระบบให้กับพี่น้อง ผักชุมชนให้รู้จักใช้หนี้ รู้จักประหยัด สร้างความผูกพันกัน”

บ้านมั่นคงสว่างแสงศรี เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ได้รวมกลุ่มกันทำอาชีพเย็บเสื้อผ้า ได้จักรเย็บผ้ามา 4 ตัว จากที่ไม่มีใครเคยเย็บผ้าเป็นเลย มี กศน. มาสอนฝึกเย็บจนคล่อง ตอนนั้รับผ้ามาเย็บรวมกลุ่มกันได้แล้ว

สาโรช สนั่นเมือง “เราต้องมีความเชื่อมั่นว่าชาวบ้านเขาก็มีดี เราต้องหาสิ่งที่เขามีดีมาทำประโยชน์ให้ท้องถิ่น เรื่องไหนที่ชาวบ้านทำได้ เราก็กระตุ้นให้เขาแสดงออก เช่น การมีส่วนร่วม ภูมิปัญญา ลองผิดลองถูกกันไป ก็ทำให้เกิดการขับเคลื่อน เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน ท้องถิ่นต้องไม่หยุดนิ่ง เชื่อมสัมพันธ์ประสานต่อเนื่อง พี่น้องเราก็ต้องมีส่วนร่วมในการเลือก พัฒนาและส่งเสริม ไม่ใช่ให้แต่กรรมการทำอยู่ฝ่ายเดียว การพัฒนาที่ไม่มีที่สิ้นสุด เราเองก็ต้องพัฒนาไปด้วย สิ่ง พี่น้องเมืองชุมแพอยากเผยแพร่คือเครือข่ายบ้านมั่นคง การจัดระบบเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม มีความคล่องตัว รวดเร็ว แก้ปัญหาได้จริง มีความหลากหลายของการจัดการที่อยู่อาศัย การซื้อที่ดินโดยระบบกรรมสิทธิ์ร่วมกันทั้งชุมชน การจัดสวัสดิการ การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการจัดกิจกรรมต่าง ๆ งานประเพณีกีฬา อาชีพรวมทั้งการพัฒนาเว็บไซต์ของชุมแพที่จะถ่ายทอดเรื่องราวของพี่น้อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีชีวิต จับต้องได้”

จากจุดเริ่มต้นขับเคลื่อนตั้งแต่ปี 2547 จวบจนวันนี้ การขับเคลื่อนระดับเมืองก้าวไปสู่การทำสวัสดิการที่เชื่อมโยงกับระดับจังหวัดเพื่อให้รับรององค์การสวัสดิการชุมชนก่อเกิดกองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพเกิดการขยับจากเรื่องบ้านไปสู่เรื่องอาชีพ ความเป็นอยู่มีพื้นที่ของชุมชนในการทำนารวมร่วมกัน มีการอบรมอาชีพ อบรมความรู้ต่างๆ โดยที่มี กศน.เข้ามาหนุนเสริม อันเป็นกระบวนการที่ชุมชนมองว่าเป็นการวางแผนที่จัดการชีวิตอย่างรอบด้าน จากการทำบ้านเสร็จก็ขยับต่อ ทำให้วันนี้กลไกเมืองชุมชนนั้น ขยับก้าวไปได้ไกลมาก ชุมชนเองก็เกิดการเรียนรู้จากเรื่องบ้านก็กลายเป็นเรื่องอื่น จากการมีคนที่มีมองชุมชนว่าทำอะไรไม่ได้ ไม่รู้จักคิด ตอนนี้ชุมชนจัดการได้แล้ว มุมมองระหว่างกันเกิดการปรับเปลี่ยนไปจริงๆ

กรณีคณะกรรมการเมืองจังหวัดอุบลราชธานี

ชีวิตคนจนเมืองอุบลราชธานีเริ่มต้นเมื่อประมาณ 50-100 ปีที่แล้วตั้งแต่สมัยยังไม่มีสะพานเสรีประชาธิปไตยที่สร้างเชื่อมสองฝั่งแม่น้ำมูล ซึ่งมีทั้งชุมชนเก่าและชุมชนใหม่ โดยเกิดจากการเดินทางเข้ามาหางานทำของชาวบ้านที่ยากจนจากอำเภอรอบนอก ทั้งการเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้าง ขนสินค้าที่มากับรถไฟ การเข้ามาทำอาชีพประมง การปลูกผักกิมแม่น้ำมูล และการเป็นลูกจ้างโรงงานอิฐ เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านได้พากันตั้งรกรากอาศัยอยู่ในที่ดินทั้งของเอกชน การรถไฟแห่งประเทศไทย เทศบาล วัด อบจ. และโรงเรียน โดยไม่ได้รู้มาก่อนว่าที่ดินเปล่าเหล่านั้นเป็นของใครบ้าง

ในปี 2535 บ้านเมืองเจริญขึ้น มีการจัดตั้งเทศบาลเมืองวารินชำราบ แยกออกมาจากเทศบาลอุบลราชธานี ผู้คนก็เข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้นทั้งสองเทศบาล จนกระทั่งต่อมาทางราชการประกาศให้จังหวัดอุบลราชธานีเป็นหนึ่งในโครงการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจเฉพาะและพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือเป็นประตูสู่อินโดจีน ซึ่งโครงการนี้กระตุ้นให้ทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชนเกิดการตื่นตัวเป็นอย่างมาก พื้นที่ว่างเปล่าของรัฐที่ราษฎรเข้ามาอยู่อาศัยมานานกว่า 50 ปีก็มีโครงการที่จะนำไปพัฒนา ส่วนเอกชนก็มีการกว้านซื้อที่ดินจากชาวบ้านเพื่อนำไปสร้างโรงแรม ห้างสรรพสินค้า หรือเตรียมไว้รองรับการพัฒนาตามโครงการดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านหลายชุมชนนอนไม่หลับเพราะกระแสการไล่รื้อมีอยู่ตลอดเวลา

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ชาวบ้านชุมชนแออัดอุบลราชธานีจึงได้มีการพัฒนาจากช่วงตั้งรกรากอยู่อาศัยแบบธรรมชาติไปสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างพลังแห่งการต่อสู้เรื่องสิทธิที่อยู่อาศัยขึ้นในปี 2541 โดยการสนับสนุนของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) ในปี 2542 ชาวชุมชนแออัดที่ตั้งอยู่ในเขตของทั้งสองเทศบาลจำนวน

15 ชุมชน ได้รวมกันเป็นเครือข่ายในนาม “เครือข่ายชุมชนแออัดจังหวัดอุบลราชธานี” เพื่อเชื่อมร้อยกิจกรรมของชาวชุมชนทั้ง 15 แห่ง ให้มีพลังมากขึ้น มีการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน รวมทั้งได้ทำการสร้างพลังใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น เช่น โรงเรียนชาวบ้าน กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อที่อยู่อาศัย ธนาคารคนจน โครงการคนกับล้อ ศูนย์แรงงานนอกระบบ การรักษาสีงแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งทำให้การประสานงานต่างๆ มีระบบและเกิดผู้นำใหม่ขึ้นหลายคน

ปี 2547 ได้เข้าร่วมดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในปี 2547 พร้อมมีการตั้ง “คณะกรรมการประสานงานเวทีประสบการณ์ชุมชนโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดอุบลราชธานี” หรือ “คณะกรรมการเมือง” โดยมีภาคีร่วมดำเนินการประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หน่วยงาน ตัวแทนเทศบาล นครอุบลราชธานี ตัวแทนเทศบาลเมืองวารินชำราบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เครือข่ายชุมชนแออัดอุบลราชธานี มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เครือข่ายวิฑูชุมชนคนอีสานและตัวแทนชุมชน

ทั้งนี้ “คณะกรรมการเมืองจังหวัดอุบลราชธานี” ทำหน้าที่เป็นองค์กรประสานการพัฒนาชุมชนโดยมีหลักการและยุทธศาสตร์มุ่งเน้นการพัฒนาแก้ปัญหาความยากจน ที่ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางและกระบวนการมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันเองในท้องถิ่นให้มากที่สุด และมีส่วนในการร่วมดูแลสังคม ปัญหาสาธารณสุขของท้องถิ่นและระดับประเทศ

โดยมีวิธีการทำงานที่ตั้งแต่สำรวจและจัดอบรมชาวบ้านที่สนใจกระบวนการบ้านมั่นคงและสิทธิต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญและมนุษยธรรมจัดตั้งทีมงานภาคสนามและทีมคณะกรรมการให้ชัดเจนจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มเก่า-ใหม่และการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ จัดทำรวบรวมโครงการของชุมชนเสนอ พอช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดกระบวนการร่วมมือช่วยเหลือระหว่าง

ชุมชนในการทำกิจกรรมเช่นการปรับปรุงสร้างระบบสาธารณสุขโรค
- สร้างบ้าน - การให้การศึกษาคำความรู้ จัดทีมงานขยายผลประสบ
การณ์สู่ชุมชนและพื้นที่อื่นๆ ที่สนใจอย่างต่อเนื่อง

{ รู้จัก "สอช." }

“สร้างบ้าน พัฒนาคน

พนักงานลงคนจนให้ชุมชนเป็นแกนหลัก”

ขบวนการสหกรณ์ระดับชุมชน คนจนเมืองแห่งชาติ (สอช.)

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง

- เพื่อให้เป็นองค์กรภาคประชาชน ในการร่วมกันนำเสนอให้เกิดการแก้ปัญหาสู่ระดับนโยบาย
- เพื่อให้เป็นองค์กรในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ทุกเรื่อง ที่เกี่ยวกับการพัฒนา
- เพื่อให้เกิดการกำหนดแนวทาง และทิศทางแบบมีส่วนร่วมของ องค์กรชุมชนคนจนเมือง
- เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลทั้งภายใน ภายนอกให้เป็นประโยชน์ แก่องค์กรชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น
- เพื่อให้เกิดแผนการดำเนินงานร่วมกันสามารถปฏิบัติได้จริง มีพื้นที่ รุปรธรรมและเกิดการเรียนรู้ของท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงสู่นโยบาย
- เพื่อให้เกิดการยอมรับ สถานภาพองค์กรชุมชนคนจนเมือง
- เพื่อสร้างพลังองค์กรชุมชนคนจนเมือง ให้เป็นองค์กรรุปรธรรมและ จัดการบริหารที่ชัดเจน

เป้าหมายและแนวทาง

1. ในระดับชุมชน

เป้าหมาย

- ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและชุมชนเข้มแข็ง
- ชุมชนเดิมปรับปรุงในที่อยู่อาศัยใหม่และย้ายที่ใหม่ โดยชุมชนแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง
- เกิดการรับรององค์กรชุมชนในทุกประเด็นงาน
- เกิดการมีส่วนร่วมของคนในองค์กร
- การสร้างทุนของชุมชนเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาของตนเอง
- เกิดคนทำงานที่หลากหลาย และสร้างทีมงานให้สามารถบริหารจัดการแก้ปัญหาดตนเองได้

แนวทาง / ทิศทาง

- สร้างการตื่นตัวของผู้เดือดร้อนลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของตนเอง
- ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม และสามารถจัดการกับตนเองได้ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้อง
- สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนในโครงการ
- หนุนเสริมงบประมาณจากหน่วยงานท้องถิ่น
- พัฒนาให้เกิดเนื้องานเกิดรูปธรรมจากฐานราก
- ทำสัญญาเช่าในที่ดินเดิม ซ้ำและพัฒนาในที่ดินใหม่
- พัฒนาองค์กรให้เกิดความเชื่อมโยงทุกประเด็นงาน
- สร้างคนทำงานรุ่นใหม่

2.ระดับเมือง

เป้าหมาย

- เกิดแผนยุทธศาสตร์ระดับเมือง/ชุมชนเป็นแกนหลัก รวมทั้งขยายโครงการครอบคลุมทุกพื้นที่
- เกิดการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน จากหน่วยงานของรัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง
- ความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนและองค์กรท้องถิ่น (ภาคีเพื่อพัฒนา) และการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบของท้องถิ่นรองรับการขับเคลื่อนงาน

แนวทาง / ทิศทาง

- สำรวจความต้องการและความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยทั้งเมือง
- สร้างความเข้าใจโครงการบ้านมั่นคงกับท้องถิ่นและภาคี
- ประสานและเชื่อมโยง เครือข่ายองค์กรชุมชนกับหน่วยงานของรัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง

3.ระดับจังหวัด

เป้าหมาย

- คนจนมีที่อยู่อาศัยมั่นคงอยู่ดีกินดีแบบพอเพียง
- เกิดการทำงานอย่างบูรณาการ
- การช่วยเหลือเชื่อมโยงซึ่งกันและกันของเครือข่ายระดับจังหวัด

แนวทาง / ทิศทาง

- กำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันทั้งจังหวัดโดยการเชื่อมโยงกับประเด็นงานอื่น และมีหน่วยงานท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำ
- โครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน และวางกระบวนการหนุนเสริมขบวนการองค์กรชุมชน

4. ระดับภาค

เป้าหมาย

- เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเครือข่ายแต่ละจังหวัด
- บริหารจัดการที่ดีโดย (สอช.) ระดับภาค
- เป็นศูนย์กลางข้อมูลพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมของบ้านมั่นคงภาค
- คณะทำงานภาคให้มีความร่วมมือกันทุกเรื่อง
- กำหนดยุทธศาสตร์ของแต่ละภาคโดยมีชุมชนเป็นแกนหลัก
- เป็นองค์กรที่เชื่อมในระดับพื้นที่ และระดับนโยบาย

แนวทาง / ทิศทาง

- ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการทำงานให้สอดคล้อง และสัมพันธ์กับความเป็นจริงขององค์กรชุมชนในแต่ละพื้นที่ และจัดให้มีผู้ประสานงานระดับเครือข่าย
- สร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกจังหวัด
- พัฒนาระดับความรู้ของทีมทำงานประเด็น
- องค์กรชุมชนเป็นแกนหลักชุมชนในการกำหนดยุทธศาสตร์

5. ระดับชาติ

เป้าหมาย

- คนจนมีที่อยู่อาศัยทั่วประเทศ
- ผลักดันนโยบายบ้านมั่นคงเป็นวาระแห่งชาติ
- การปรับเปลี่ยนด้านกฎหมายเพื่อคนจน
- การปฏิรูปที่ดินของรัฐเพื่อคนจน
- การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่างๆ ของภาครัฐ
- การจัดสรรกองทุนเพื่อพัฒนาคนจน
- รัฐบาลสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

บทบาท สอช.

 สร้างสถานะทางสังคม และการยอมรับในกระบวนการทำงานขององค์กรชุมชน เพื่อแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีศักยภาพในการจัดการตนเอง

 ทำหน้าที่เชื่อมโยงเครือข่าย ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดพื้นที่ในการทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาของคนจน

 ผลักดันในเชิงนโยบาย โดยเป็นนโยบายที่ก่อเกิดจากฐานล่าง เช่น ผลักดันนโยบายเรื่องการแก้กฎหมายที่ไม่เอื้อต่อคนจน สวัสดิการ การใช้ประโยชน์ที่ดิน โฉนดชุมชน และกองทุน เป็นต้น

 พัฒนาพื้นที่ชุมชนขยับสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ และยกระดับองค์ความรู้ชุมชนให้ได้รับการยอมรับและขยายผล

หัวใจความเข้มแข็งของ สอช.

*“สร้างบ้าน พัฒนาคน ฝึกพลังคนจน
ให้ชุมชนเป็นแกนหลัก”*

“คน” ที่มีเป้าหมายร่วมกัน มีแนวความคิดที่ต้องการจะช่วยเหลือกันทำงานในรูปขบวนการองค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้งประเทศมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากล่างขึ้นบน ชุมชนคือแกนหลักในการจัดการ

ข้อควรรู้/
เคล็ดลับ

เมื่อมีปัญหาถูกขับไล่ที่และถูกจับกุม ควรทำอย่างไร ??

เมื่อเจ้าของที่ดินได้แจ้งความให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีอาญาหรือคดีแพ่งกับชาวบ้านมีผลกระทบต่อชาวบ้านอย่างไรจึงควรทำความเข้าใจร่วมกัน โดยจำแนกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

 คดีอาญาและคดีแพ่ง แตกต่างกันอย่างไ

 ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินของบุคคลอื่นอย่างไร จึงถือเป็นความผิดทางอาญาและแพ่ง

 การตั้งข้อกล่าวหากับชาวบ้านในคดีบุกรุกประเภทต่างๆ มีผลเสียหายต่างกันอย่างไร

 เมื่อมีหมายเรียกจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าพนักงานสอบสวนจะต้องทำอย่างไร

 การประกันตัว (ปล่อยชั่วคราว) ต้องทำอย่างไร

 บุคคลผู้มีสิทธิยื่นขอประกันตัว

 สิ่งที่ใช้เป็นหลักประกัน

คดีอาญาและคดีแพ่ง แตกต่างกันอย่างไ

คดีอาญานั้นเป็นเรื่องของกระบวนการในการนำผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนกฎหมายบ้านเมืองมาลงโทษ เริ่มตั้งแต่มีการทำผิด นำไปสู่การแจ้งความร้องทุกข์ พนักงานสอบสวนได้รับการแจ้งความ ทำการสอบสวน จับกุม ควบคุม ฝากขัง สอบสวนเสร็จ ส่งสำนวนให้พนักงานอัยการฟ้องต่อศาล ศาลพิจารณาคัดสินลงโทษจำเลย ผู้กระทำความผิด หากเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดจริง หรือพิจารณาคัดสินยกฟ้องหากไม่เชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดจริง

คดีแพ่ง คือ คดีที่ฟ้องร้องเกี่ยวกับข้อพิพาทโต้แย้งกันในเรื่องสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิในทรัพย์สินเงินทอง หรือการบังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งกระทำการหรืองดเว้นกระทำการใดๆ ที่เป็นการละเมิดหรือรบกวนสิทธิ เช่น ฟ้องขับไล่บุคคลออกไปจากที่ดินที่ตนเป็นเจ้าของ การกู้เงิน การซื้อขาย การฟ้องเรียกเงินตามเช็ค เป็นต้น

จำไว้ว่า : ถ้าเป็นการฟ้องร้องเรียกเอาเงินทอง ทรัพย์สินหรือให้ปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ต่างๆ ถือเป็นคดีแพ่ง แต่ถ้าฟ้องร้องให้ลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งมีคุณดาราเป็นเดิมพัน ย่อมถือเป็นคดีอาญา

ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินของ บุคคลอื่นอย่างไร จึงถือเป็นความผิด ทางอาญาและแพ่ง

การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินของบุคคลอื่นที่ถือเป็นการกระทำผิดทางอาญา และถูกดำเนินคดีอาญานั้น เกิดขึ้นในกรณีที่มีการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินของบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดิน เช่น เข้ามาบุกรุก มิได้เข้ามาโดยอาศัยสิทธิการเช่า กรณีนี้ เจ้าของที่ดินมีอำนาจดำเนินคดีอาญาฐานบุกรุกและสามารถแจ้งความต่อเจ้าพนักงานตำรวจให้ดำเนินการจับกุมชาวบ้านผู้บุกรุกได้ทันที

การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินของบุคคลอื่นซึ่งถือเป็นการกระทำผิดทางคดีแพ่ง เกิดขึ้นในกรณีที่ชาวบ้านเข้ามาอยู่ในที่ดินของบุคคลอื่น โดยได้รับความยินยอมจากเจ้าของที่ดินให้เข้ามาอยู่อาศัยหรือตกลงเช่าต่อกันหรือมีการทำสัญญาเช่า ต่อมาเจ้าของที่ดินไม่ต้องการให้อยู่อาศัยหรือเช่าต่อไป อาจจะด้วยเหตุผลใดก็ตามที จึงดำเนินการขับไล่ แต่ชาวบ้านก็ยังคงอยู่อาศัยโดยไม่รื้อย้ายออกไป ถือเป็นการโต้แย้งสิทธิในทางแพ่ง เจ้าของที่ดินไม่มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญา คงทำได้แต่เพียงฟ้องร้องขับไล่ในทางแพ่งเท่านั้น

การตั้งข้อกล่าวหากับชาวข้าม เขตติบุตรฤกษ์ประเภทต่างๆ มีผลเสียหายต่างกันอย่างไร

การบุกรุก คือ การเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่นที่มีใช้ของตนซึ่งอาจจะเป็นที่ดิน บ้านเรือน เคหสถานของผู้อื่นใด และเข้าไปเพื่อการถือครอง หรือเพื่อการครอบครอง จะเป็นการครอบครองทั้งหมดหรือบางส่วนก็ตามที่ หรืออาจจะไม่ได้เข้าไปถือครองหรือครอบครอง แต่การเข้าไปในั้น เป็นการรบกวนการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของคนอื่น

ลักษณะการตั้งข้อกล่าวหาในคดีบุกรุก มีผลเสียหายต่อผู้ถูกกล่าวหาอย่างไร

การตั้งข้อกล่าวหาในคดีบุกรุก จำแนกได้เป็น 2 ประเภท

คดีความผิดบุกรุกธรรมดา เป็นการบุกรุกคนเดียว ในเวลากลางวันโดยไม่มีอาวุธ ไม่มีการทำร้ายใคร โทษทางคดีอาญาจะต่ำ กำหนดโทษในความผิดประเภทนี้ จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับและเป็นความผิดที่ยอมความได้

คดีความผิดบุกรุกร้ายแรง ผู้ต้องหาบุกรุกโดยมีอาวุธ หรือโดยร่วมกันกระทำความผิดด้วยกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือบุกรุกโดยใช้กำลังประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย หรือบุกรุกในเวลากลางคืน ถือเป็นความผิดร้ายแรง จำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และเป็นความผิดที่ยอมความไม่ได้

ความผิดที่ยอมความได้กับความผิด ที่ยอมความไม่ได้ มีผลต่างกันอย่างไร

กรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าพนักงานสอบสวนตั้งข้อกล่าวหาว่าเป็นความผิดบุกรุกกรรมดานั้น เป็นคดีที่ยอมความได้ ถ้าผู้บุกรุกสามารถเจรจาหรือตกลงต่อรองใดๆ กับเจ้าของที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นการขอเช่า หรือขอซื้อจากเจ้าของที่ดินได้ และเจ้าของที่ดินไม่ติดใจเอาความกับผู้บุกรุกและถอนแจ้งความดำเนินคดี คดีอาญาก็เป็นอันระงับยุติกันไป

แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าพนักงานสอบสวนตั้งข้อกล่าวหาว่า เป็นคดีความผิดบุกรุกร้ายแรง เป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่รัฐเป็นผู้เสียหาย จึงเป็นความผิดที่ยอมความไม่ได้ ถึงแม้ว่าผู้บุกรุกที่ดินตกลงต่อรองกันได้กับเจ้าของที่ดินและเจ้าของที่ดินจะไม่ติดใจเอาความก็ตาม คดีอาญาก็ไม่ระงับยุติ

ในกรณีบุกรุกเพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ผู้ยากจน ส่วนใหญ่จะเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ของบุคคลอื่นในเวลากลางวัน ไม่มีอาวุธ ไม่มีการข่มขู่ทำร้ายใคร และด้วยความจำเป็นเนื่องจากยากจน

และไร้ที่อยู่อาศัย ฉะนั้นเจ้าพนักงานสอบสวนไม่ควรตั้งข้อกล่าวหากับชาวบ้านที่บุกรุกปลูกสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินของบุคคลอื่นด้วยข้อกล่าวหาบุกรุกร้ายแรงที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง

เมื่อมีหมายเรียกจากเจ้าหน้าที่ยุติธรรม หรือเจ้าพนักงานสอบสวน จะต้องทำอย่างไร

ในหมายเรียกนั้นจะระบุชื่อผู้ถูกเรียกให้ไปพบว่ามีชื่ออะไร ระบุตัวผู้ถูกเรียกว่าเป็นผู้ต้องหา ระบุข้อหาหรือฐานความผิด ระบุว่าต้องไปพบพนักงานสอบสวนที่สถานีตำรวจท้องที่ใด พนักงานสอบสวนชื่ออะไร ในวันเวลาใด หากไม่สามารถไปได้จะด้วยเหตุผลใดก็ตามที่ ควรมอบหมายให้บุคคลอื่น เช่น ญาติ พี่น้อง หรือคนสนิทที่ไว้ใจได้ไปพบพนักงานสอบสวนแทน พร้อมแจ้งเหตุขัดข้องดังกล่าว

อย่างไรก็ตามผู้ถูกเรียกควรเตรียมพร้อมหลักประกันเพื่อใช้ในการประกันตัวตามข้อกล่าวหาหรือฐานความผิดไปด้วย แต่ถ้าผู้ถูกเรียกไม่ไปพบพนักงานสอบสวนตามที่ระบุโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้อง เจ้าพนักงานสอบสวนอาจออกหมายจับได้

การประกันตัว [ปล่อยชั่วคราว] ต้องทำอย่างไร

การขอประกันตัว คือ การขอให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย ไปจากการควบคุมหรือคุมขังชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง โดยมีหลักประกันว่าจะไม่หลบหนี และมีเงื่อนไขกติกาว่า ผู้ที่ได้รับการประกันตัวหรือปล่อยตัวชั่วคราวนั้นต้องมาพบเจ้าพนักงานสอบสวนหรือศาล ตามคำสั่งของเจ้าพนักงานสอบสวนหรือศาล

ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวนับแต่แรกที่ถูกคุมตัวหรือถูกคุมขังได้ตลอดไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด กล่าวคือ คดีอยู่ในชั้นตอนไหน ก็ต้องไปประกันตัวที่นั่น ซึ่งอาจประกันตัวในชั้นตำรวจ ชั้นพนักงานอัยการ ชั้นศาล ตั้งแต่ศาลชั้นต้นไปจนถึงชั้นฎีกา โดยได้รับอนุญาตให้ใช้หลักประกันเดิมได้ ยกเว้นหลักประกันนั้นจะถูกกำหนดให้มีจำนวนมากขึ้น ก็ต้องเพิ่มหลักประกันหรือเปลี่ยนหลักประกันใหม่

บุคคลผู้มีสิทธิขอประกันตัว

- ผู้ต้องหาหรือจำเลย ขอประกันตัวเองได้
- ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง เช่น ญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูง
- บุคคลภายนอกอื่นๆ ก็ยอมเป็นนายประกันได้เช่นเดียวกัน

สิ่งที่ใช้เป็นหลักประกัน ๖ 4 ประเภท คือ

เงินสด

หนังสือสำคัญสำหรับที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน น.ส.3 น.ส.3ก

หลักฐานอื่นๆ เช่น พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน สมุดหรือใบรับฝากเงินประจำของธนาคาร ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้จ่าย เช็คที่ธนาคารเป็นผู้ส่งจ่ายหรือรับรอง

บุคคลเป็นประกัน แบ่งเป็น 2 กรณี คือ

1) ถ้าใช้บุคคลอื่นเป็นประกัน จะมีวงเงินประกันที่แตกต่างกันตามสถานะดังนี้

ข้าราชการระดับ 3-5 ใช้หลักประกันได้ในวงเงินไม่เกิน 60,000 บาท

ข้าราชการระดับ 6-8 ใช้หลักประกันได้ในวงเงินไม่เกิน 200,000 บาท

ข้าราชการระดับ 9-10 ใช้หลักประกันได้ในวงเงินไม่เกิน 50,000 บาท

ให้สมาชิกรัฐสภาและข้าราชการการเมือง หรือตนเองเป็นประกันได้ในวงเงินไม่เกิน 800,000 บาท

2) ใช้ตนเองเป็นประกัน ต้องมีหนังสือรับรองจากต้นสังกัด แสดงสถานะระดับอัตราเงินเดือน

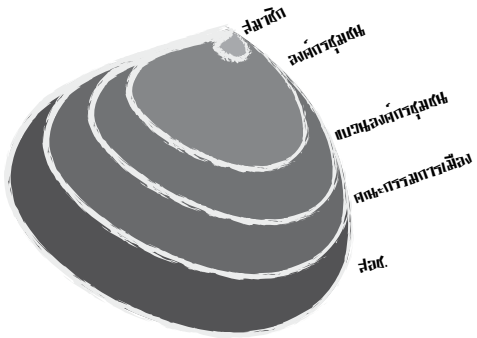
โมเดลกาบหอย : โมเดลแสดงความสัมพันธ์ของ การจัดการองค์การชุมชนและ ขอบขององค์การชุมชน

การจั ด การ
องค์กร ชุมชน และ ขบวน
องค์กร ชุมชน แอ อัด
ก็คล้ายๆ กับ กาบหอย

เริ่มจากจุดที่เล็กที่สุด
คือ คน สมาชิกที่ร่วมกัน
ริเริ่มจัดการเพื่อแก้ไข

ปัญหาของตนเอง ก่อเกิดพัฒนาการ กระบวนการ ประสบการณ์ ที่
บ่มเพาะ ส่งผ่านกันมาหลายยุคหลายสมัย รูปแบบ กระบวนการ
เครือข่ายความสัมพันธ์ต่างๆ นั้นก็ขยายขยาย กว้างขวางมากขึ้นอัน
เป็นไปตามประสบการณ์ที่สั่งสมมา เช่นเดียวกับ ปลายกันหอย
บริเวณที่เล็กที่สุดของกาบหอย แต่กลับเป็นรากฐานสำคัญของกาบ
ที่ยิ่งเวลามากขึ้นสั่งสมนานเข้ากาบหอยนั้นๆ ก็ยิ่งขยายขอบวงกว้าง
ขึ้นทุกที

องค์กรชุมชนและขบวนองค์กรชุมชนแออัดนั้นผ่าน
ประสบการณ์ระยะเวลากว่า 40 ปี เป็นช่วงเวลาของการลงมือ
ปฏิบัติการขับเคลื่อนงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยเริ่มจากคนเล็กๆ
กลุ่มคนเล็กๆ ที่กระจัดกระจาย จนมีพัฒนาการก่อเกิดโครงสร้าง
รูปธรรมความร่วมมือในระดับต่างๆ ส่งผ่านความรู้ ถ่ายทอด
ประสบการณ์ สร้างเพื่อน ขยายมิตร จนปัจจุบันก่อเกิดเป็นการขับ
เคลื่อนงานร่วมกันในนาม “สอช.” นั่นเอง

อ้างอิง

- ๑ ความรู้จากการทำงานโครงการบ้านมั่นคง : บทเรียนการทำงาน สร้างความมั่นคงที่อยู่อาศัยและสร้างชุมชนคนจนเมือง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
- ๒ คู่มือการจัดทำโครงการบ้านมั่นคงโดยองค์กรชุมชนและท้องถิ่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
- ๓ คู่มือการออกแบบและวางผังชุมชน โครงการบ้านมั่นคง : กรณี การสร้างชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรียบเรียงโดย นาย สักรินทร์ แซ่ภู และนายณัฐวุฒิ อัครวิวิทวงศ์
- ๔ คู่มือการเบิกจ่ายบสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคง ประสบการณ์การบริหารจัดการงานก่อสร้าง : โครงการบ้านมั่นคง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๕ ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนโดยองค์กร ชุมชนโครงการบ้านมั่นคง พ.ศ. 2546-2551
- ๖ รายงานโครงการวิจัยประเมินผลโครงการบ้านมั่นคง เรื่อง คนจน เมือง : การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์และทัศนคติที่มีต่อตนเองและสังคม
- ๗ ฎีกฎหมายก่อนสร้างบ้าน จัดทำโดย โครงการพัฒนางานด้าน กฎหมาย โครงการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การ มหาชน)
- ๘ เอกสารรายงานของ สอช.
- ๙ เอกสารประกอบการประชุม “โครงการอบรมสหกรณ์จัดตั้งใหม่ให้ สามารถดำเนินธุรกิจได้” จัดโดยสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ พื้นที่ 1 กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ วันที่ 24 สิงหาคม 2549
- ๑๐ เอกสารประกอบการอบรม โครงการอบรมการบริหารการก่อสร้าง ชุมชน “ระบบสาธารณูปโภคในโครงการ และแนวทางการจัดการ ชุมชนเมื่อโครงการเสร็จ” จัดโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

- ๑ เอกสารประกอบการอบรม โครงการอบรมการบริหารการก่อสร้างชุมชน “การวางแผนการก่อสร้าง” จัดโดย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
- ๒ เอกสารประกอบการสัมมนา “ภาคีความร่วมมือหลายฝ่าย ภาคกรุงเทพฯปริมณฑล” การพัฒนาแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมืองตามโครงการบ้านมั่นคง พ.ศ.2546-2550
- ๓ หนังสือส่งเสริมความรู้ด้านงานพัฒนา ชุดที่ 42 การบริหารจัดการกองทุนชุมชน กรณีศึกษา กองทุนสัจจะพัฒนาการอยู่อาศัยฉลองกรุง แขวงลำผักชี เขตหนองจอก กรุงเทพฯ

ผู้ถ่ายทอดความรู้ คู่มือการจัดทำโครงการบ้านมั่นคง

1. นางนัยนา กิจพิทักษ์ จังหวัดเชียงราย
2. นางนงศ์ลักษณ์ ทิพย์นวล จังหวัดเชียงราย
3. นายสุทัศน์ เจนประกอบกิจ จังหวัดอุดรดิตถ์
4. นางปรานี เมืองแสน จังหวัดนครสวรรค์
5. นายสมศักดิ์ ป้อมสมบูรณ์ จังหวัดพิจิตร
6. นายพงษ์จักร อยู่โต จังหวัดชัยนาท
7. นายรุ่งโรจน์ เปรมจิราพงศ์ จังหวัดสระแก้ว
8. นายสามารถ สุนทรวงศ์ จังหวัดจันทบุรี
9. นายสนั่น อุ่นให้ผล จังหวัดจันทบุรี
10. นายชิษณุชา อุทัยมา จังหวัดจันทบุรี
11. นางธนสร ทองฉ่ำ จังหวัดสุพรรณบุรี
12. นายสามารถ วีรกุล จังหวัดสุพรรณบุรี
13. นายพยุทศ หรือประเสริฐ จังหวัดสมุทรสงคราม
14. นายเอกมนตรี พัดทองกุลพัฒน์ จังหวัดราชบุรี
15. นางสุดใจ มิ่งพฤกษ์ จังหวัดสุรินทร์
16. นางสนอง รวยสูงเนิน จังหวัดขอนแก่น
17. นางมะลิอร คงแก่นท้าว จังหวัดขอนแก่น
18. นายแสงจันทร์ ภาวิขำ จังหวัดกาฬสินธุ์
19. นายณรงค์ ทิพย์รักษ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
20. นายสรรเสริญ คำเหล็ก จังหวัดสุราษฎร์ธานี
21. นายอรุโณ พัฒนไพโรจน์ จังหวัดพังงา
22. นางลออ ชาญกาญจน์ จังหวัดสงขลา

23.	นายพรเทพ	บุรณบุรีเดช	จังหวัดกรุงเทพฯ
24.	นางจันทร์	แก้วพิจิตร	จังหวัดกรุงเทพฯ
25.	นายสำเนียง	เปรี๊ยะประชาญ์	จังหวัดกรุงเทพฯ
26.	นายประภาส	แสงประดับ	จังหวัดกรุงเทพฯ
27.	นายสมชาย	นาคเทียม	จังหวัดกรุงเทพฯ
28.	นางกมลทิพย์	ตุลาธร	จังหวัดนนทบุรี
29.	นายสมชาติ	เรืองแจ่ม	จังหวัดสมุทรปราการ
30.	นางอังคณา	ขาวเผือก	จังหวัดสมุทรปราการ
31.	นายชัยวัฒน์	รักอู่	พอช.
32.	นายสุริยะบุตร	สดแสงจันทร์	พอช.
33.	นายเทียนชัย	เชื้อสุภาพ	พอช.
34.	นางสาวรัตติกาล	เอกทัศน์	พอช.
35.	นายณรงค์	กฤติขจรกรกุล	พอช.
36.	นางสาวลลิตทิพย์	รุ่งเรือง	พอช.
37.	นางสาวสุพรรณณี	เทียมสีเทา	พอช.
38.	นางสาวศิริมา	ชื้อหา	พอช.
39.	นางสาวมาลินี	บุญงาม	พอช.
40.	นายสมภพ	พร้อมพอชื่นบุญ	พอช.

วิทยากรกระบวนการ

1. นางสลิลทิพย์ เชียงทอง
2. นางสาวอินทิรา วิทยสมบุรณ์
3. นายสมโรจน์ วณิชวัฒน์
4. ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์
5. นายพรรษา ทาเจริญศักดิ์
6. นางสาวอรุษา ชาติگانนท์

